

RAKENTEELLINEN VAMMAISSOSIAALITYÖ

Päivi Hömppi
Lopputyö
Rakenteellisen sosiaalityön eri-
koistumisopinnot
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos – Department Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä – Author Päivi Hömppi	
Työn nimi – Title Rakenteellinen vammaissosiaalityö	
Oppiaine – Subject Rakenteellisen sosiaalityön erikoistumisopinnot	Työn laji – Level sosiaalityön erikoistumisopinnot, lopputyö
Aika – Month and year toukokuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 36
Tiivistelmä – Abstract <p>Tämä rakenteellisen sosiaalityön erikoistumisopinnojen lopputyö käsittelee rakenteellista vammaissosiaalityötä käytännössä. Rakenteellinen sosiaalityö on kuulunut sosiaalihuoltolain (2014) uudistuksen jälkeen entistä vahvemmin myös käytännön sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan. Käytännössä kuitenkin esimerkiksi vammaissosiaalityöstä löytyy vain harvoja tutkimuksia, joissa asiaa olisi tarkasteltu.</p> <p>Sosiaalihuoltolain 2. luvun mukaan sosiaalityön tehtävä on hyvinvoinnin edistäminen. Tämä tehtävä ulottuu asiakastyöstä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöiden on otettava paikkansa sosiaalityön käytäntöjen kehittäjänä myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Käytännössä tämä toteutetaan rakenteellisen sosiaalityön avulla.</p> <p>Lopputyö perustuu kirjallisuuteen ja noin kymmenen vuoden työkokemukseen vammaissosiaalityöstä. Työ koostuu luvuista, jotka kuvaavat vammaisuutta ja vammaissosiaalityötä sekä rakenteellista sosiaalityötä. Viimeisessä luvussa kuvataan rakenteellista sosiaalityötä Pohjolan (2015) toimintafunktioiden avulla yhdistäen toimintafunktioihin vammaissosiaalityön piirteitä.</p>	
Asiasanat – Keywords rakenteellinen sosiaalityö, sosiaalityö, asiantuntijuus, vammaispalvelut	

Sisällys

1 JOHDANTO.....	2
2 VAMMAISUUS JA SOSIAALITYÖ.....	4
2.1 Vammaisuuden määrittely.....	5
2.2 Vammaissosiaalityön asiantuntijuus	7
2.3 Vammaissosiaalityön palveluprosessi.....	9
3 RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ OSANA YHTEISKUNTAA	12
3.1 Rakenteiden määrittelyä	13
3.2 Rakenteellisen sosiaalityön asiantuntijuus	15
3.3 Rakenteellisen sosiaalityön toiminnan käyttöpääoma.....	16
4 RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ VAMMAISSOSIAALITYÖN TYÖORIENTAATIONA	18
4.1 Tietotyö vammaissosiaalityössä.....	18
4.2 Strategiatyö vammaissosiaalityössä	21
4.3 Inklusiotyö vammaissosiaalityössä	23
4.4 Oikeudenmukaisuustyö vammaissosiaalityössä.....	25
4.5 Yhteenveto.....	27
LÄHTEET.....	33

Kuvaluettelo

Kuva 1. Vammaissosiaalityön tulkinnalliset kehykset (mukaillen Romakkaniemi, Martin & Lappalainen 2018)

Kuva 2. Rakenteellinen vammaissosiaalityö.

Taulukko

Taulukko 1. Vammaispalvelujen palvelut ja tukitoimet. (Vammaispalvelulaki 1987, Vammaispalvelujen käsikirja 2018)

1 JOHDANTO

”Esteettömyys on saavutettavissa kaatamalla väärässä kohdassa olevia seiniä nurin.”

Näin totesi minulle kerran eräs asiakkaani, kun pohdimme hänen palvelusuunnitelmansa sisältöä. Lause on hyvä tiivistelmä siitä, mitä sosiaalityö voisi parhaimmillaan olla: osallisuuden ja tasavertaisuuden esteiden poistamista ja sellaisen yhteiskunnan rakentamista, jossa kaikki voisivat elää oman näköistään elämää täysipainoisesti. Sosiaalityön ydinhän koostuu ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisuuden edistämisestä (IFSW 2018). Oikeutuksensa tämä sosiaalityön ydin saa ihmisoikeuksien julistuksesta, jonka mukaan kaikilla ihmisillä on ihmisarvo ja sen mukana tulevat oikeudet ja velvollisuudet.

Tuo asiakkaan lausahdus yhdessä rakenteellisen sosiaalityön erikoistumisopintojeni kanssa on saanut minut pohtimaan sitä, kuinka voisimme käytännön sosiaalityössä puolustaa sosiaalisen paikkaa tässä hektisessä, talouden ja tehokkuuden vallitsemassa maailmassa? Minkälaisia mahdollisuuksia käytännön sosiaalityöntekijöillä on puolustaa ihmisoikeuksia ja oikeudenmukaisuutta? Tehdäänkö tätä työtä yksittäisten asiakkaiden tilanteissa, vai voisiko työtä tehdä laajemmin, yhteiskunnallisena työnä? Sosiaalihuoltolain 7 § toki velvoittaa meidät tekemään rakenteellista sosiaalityötä, johon perustuva tiedontuotanto toisi mukanaan näitä piirteitä sosiaalityöhön. Käytännössä tällainen tiedontuotanto näyttää kuitenkin melko vähäiseltä. Käytännön sosiaalityöntekijöiden työtä pidetään pääosin asiakastyönä, joten työn yhteiskunnallinen näkökulma on jäänyt vähemmälle huomiolle. (Juhila 2018, 245.) Voisimmeko kuitenkin ottaa vahvempaa roolia rakenteellisen sosiaalityön orientaatiosta ja pyrkiä siihen, että tuottaisimme tietoa asiakkaidemme elämismaailmasta?

Yhteiskunnassa on meneillään monia uudistuksia, joista useat liittyvät hyvinvointivaltiossa tapahtuneisiin ja tapahtumassa oleviin muutoksiin. Sosiaalityölle nämä muutokset luovat haasteita vaikuttavuuden osoittamiseksi ja tutkimustietoon perustuvien käytäntöjen soveltamiseksi käytännössä. (Lindh, Pohjola, Juvonen & Romakkaniemi 2018, 9 – 10.) Käytännön sosiaalityöhön tarvittaisiin siten selkeitä tietotyön prosesseja, joilla nämä sosiaalityöhön kuuluvat ilmiöt saadaan näkyviksi ja osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Sosiaalityön tulee määritellä omat tavoitteensa selkeästi, jotta voimavarat voidaan kohdentaa oikein. Tämä voimavarojen kohdentaminen edellyttää, että mallinamme perustehtävän ja asetamme tavoitteet sosiaalityölle. Ammatilliseen asiantuntijuuteen kuuluu, että professio asettaa itse nämä tavoitteet. (Lehto-Lundén & Salovaara 2016, 171.) Tämän vuoksi näen olennaisena sen, että työyhteisössä määritellään myös rakenteellisen sosiaalityön tehtävä ja sen

prosessi. Vain näin voimme tuottaa vaikuttavaa tietoa sosiaalityöstä asiakkaille, muille toimijoille kuin yhteiskuntaan laajemminkin. Tämä on myös edellytys itsenäisen profession säilyttämiselle.

Tämän lopputyön kontekstina on vammaissosiaalityö, jota on tutkittu Suomessa varsin vähän. Tutkimukset ovat keskittyneet pääasiassa vammaisuuden tutkimukseen tai vammaisten kuntoutukseen liittyviin tutkimuksiin. (Romakkaniemi, Martin & Lappalainen 2019, 173.) Tämä johtunee siitä, että vammaisuus on nähty aikaisemmin pääosin lääketieteellisestä näkökulmasta sosiaalisen näkökulman jäädessä taustalle (Autio & Nurmi-Koikkalainen 2015, 233; Tarvainen & Väisänen 2016, 57). Vammaissosiaalityöhön liittyvä päätöksenteko on nojannut vahvasti lääketieteellisiin perusteisiin asetettuihin diagnooseihin, joita on käytetty perusteluina myönnettäessä vammaispalvelulain mukaisia palveluita. Samalla sosiaalityö on myös itse etäännyttänyt sosiaalisen roolia vammaissosiaalityössä kohti lääketieteellistä ja oikeudellista näkökulmaa (ks. esim. Autio & Nurmi-Koikkalainen 2015.)

Sosiaalityöllä on kuitenkin yhteiskunnallinen tehtävä, jonka vuoksi se sisältää aina poliittisen ulottuvuuden (Pohjola 2015). Vammaissosiaalityössä tämä ulottuvuus on vammaispolitiikkaa, jossa korostetaan yhdenvertaisuutta, oikeudenmukaisuutta sekä oikeutta tarvittaviin palveluihin (Tarvainen & Väisänen 2016, 62). Tutkimuksen ja kehittämistoiminnan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että näkökulmaa tulisi siirtää lääketieteellisestä näkökulmasta kohti vammaisuuden sosiaalista tulkintaa. Tätä tulkintaa edustaa esimerkiksi vuosina 2016–2019 toteutettiin VamO-hanke (Vammaisten ihmisten osallisuuden varmistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen vammaissosiaalityön asiakasprosessissa). Hankkeesta löytyy useita erillisiä julkaisuja, joissa on pohdittu myös vammaissosiaalityötä (ks. esim. Lapin yliopisto 2019). Toisaalta rakenteellinen vammaissosiaalityö on vielä pääosin määrittelemättä (Kivistö 2019, 213, ks. myös Laisi & Lappalainen & Vauramo 2016). Tarvittaisiin tietoa siitä, mitä rakenteellinen vammaissosiaalityö voisi olla.

Tässä lopputyössä rakennan kirjallisuuteen ja työkokemukseeni perustuen esitystä siitä, mitä rakenteellinen vammaissosiaalityö voisi olla. Työssä ei ole varsinaista empiiristä aineistoa, vaan työ perustuu teemaan liittyvään kirjallisuuteen sekä yli kymmenen vuoden työkokemukseeni vammaissosiaalityöntekijänä. Lopputyön esimerkit ovat omia havaintojani sekä kokemuksiani niin vammaissosiaalityön kentältä kuin laajemminkin yhteiskunnasta. Kuvaan aluksi vammaisuutta ja vammaissosiaalityötä. Sen jälkeen esittelen rakenteellista sosiaalityötä, sen paikkaa ja asiantuntijuutta osana sosiaalityötä. Lopuksi esittelen Pohjolan (2015) toimintafunktioiden avulla rakenteellisen vammaissosiaalityön sisältöä. Tavoitteena on, että tämän lopputyön avulla voitaisiin lähteä kehittämään vammaissosiaalityöhön rakenteellisen sosiaalityön prosessia.

2 VAMMAISUUS JA SOSIAALITYÖ

*”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan.”
 ”Jokaisella yhteiskunnan jäsenellä on oikeus... nauttia hänen ihmisarvolleen ja hänen yksilöllisen olemuksensa vapaalle kehitymiselle välttämättömiä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia.” ”Jokaisella on oikeus liikkua vapaasti ja valita asuinpaikkansa kunkin valtion sisällä.” ”Jokaisella on oikeus kansalaisuuteen.” ”Jokaisella ihmisillä on velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan, koska vain sen puitteissa hänen yksilöllisen olemuksensa vapaa ja täysi kehitys on mahdollinen.” (Ihmisoikeuksien julistus 1,13, 15, 22 ja 29 artikla.)*

Vuonna 1947 laadittu ihmisoikeuksien julistus pyrki takaamaan kaikille ihmisille täydet ihmisoikeudet. Käytännössä vammaiset ihmiset, joita on eräiden arvioiden mukaan noin 15 % maailman väestöstä, eivät kuitenkaan saaneet tämän julistuksen perusteella tasavertaisia ihmisoikeuksia muiden kanssa (Pirjatanniemi 2013, 271). Suhtautuminen vammaisuuteen on vaihdellut sen mukaan, nähdäänkö erilaisuus uhkana vai mahdollisuutena. Erilaisuus on voinut olla uhka olemassaololle, jolloin vammaisia on kohdeltu yhteisön alempiarvoisina jäseninä tai heitä on hyljeksitty. Käsitksemme vammaisuudesta on muuttunut yhteiskunnan muutosten myötä, mutta edelleen voimme törmätä käsitkseen alempiarvoisuudesta. (Vehmas 2005, 111.)

YK on jatkanut työtä ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisuuden toteuttamiseksi myös vammaisille ihmisille. Se on laatinut asiakirjan, jossa on kuvattu yleiset periaatteet vammaisten oikeuksien toteuttamiseksi. Asiakirja on nimeltään YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja (jatkossa yleissopimus 2006). Suomi ratifioi sopimuksen vasta vuonna 2016, sillä tavoitteena oli, että lainsäädäntö vastaa yleissopimuksen periaatteita. Lainsäädännön uudistaminen on edelleen kesken, mutta vuonna 2016 täydennettiin lakia kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519 (jatkossa erityishuoltolaki 1977). Näin saatiin täydennettyä olemassa olevaa lainsäädäntöä vastaamaan yleissopimuksen periaatteita.

Suomessa perustuslaki (1999) ja yhdenvertaisuuslaki (2014) turvaavat syrjimättömyyttä, mutta sen lisäksi tarvitaan vielä muita lakeja sekä niihin perustuvia toimenpiteitä, jotta ihmisoikeudet ja oikeudenmukaisuus toteutuvat. Tämä tarkoittaa erityisiä velvoitteita myös sosiaalityölle. Seuraavaksi tarkastelen näitä perusteita, joihin sosiaalityön on otettava kantaa tehtäessä työtä vammaisten henkilöi-

den kanssa. Tarkastelen aluksi vammaisuuden käsitettä ja määritelmiä, luon katsauksen vammais-sosiaalityön kehyksiin ja lopuksi esittelen vammaissosiaalityön käytäntöjä byrokraattisesta näkökulmasta.

2.1 Vammaisuuden määrittely

Vammaisuutta ei voi määritellä tyhjentävästi, sillä se on moniulotteinen ja monimutkainen ilmiö. Vammaisuuden määritelmä vaihtelee yhteiskunnasta toiseen. Määritelmään vaikuttavat kulttuuriset, sosiaaliset ja historialliset sidokset. Tämän lisäksi vammaisuudelle on olemassa monenlaisia näkökulmia ja selitysmalleja. Selitysmallit vaihtelevat esi-isien moraalisisista rikkeistä yhteiskunnan toimimattomuuteen vammaisen ihmisen erityistilanteessa. (Vehmas 2005, 119; 121.) Vammaisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi yksilön näkökulmasta tai yhteiskunnan näkökulmasta.

Tässä lopputyössä määrittelen vammaisuutena pidettyä ilmiötä kahden asiakirjan määritelmien perusteella. Ensimmäinen näistä asiakirjoista on YK:n yleissopimus (2006), jolla pyritään takaamaan vammaisten oikeudet tasavertaisina kansalaisina. Sopimuksen mukaan

”Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuoro-vaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.” (Yleissopimus 2006)

Toinen määritelmäni tulee laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380 (jatkossa vammaispalvelulaki 1987) pykälistä 1 ja 2, joiden mukaan

”Tämän lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.” (Vammaispalvelulaki 1§)

”Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.” (Vammaispalvelulaki 2§)

Sosiaalityön näkökulmasta vammaisuutta määriteltäessä tilanne arvioidaan asiakaskohtaisena tilana (diagnoosi eli lääketieteellinen kysymys) sekä sosiaalipoliittisena kysymyksenä (yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus). Tällöin vammaisuuden määrittelyyn ei riitä pelkkä yleisluontoinen kuvaus,

joita edellä on esitelty. Vammaisuutta arvioitaessa on tarkasteltava sitä, millaisia vaikutuksia tilanteella on henkilön toimintakykyyn sekä toimintamahdollisuuksiin. Terveystieteiden tutkimuksessa on olemassa ICF-luokitus, jonka avulla toimintakykyä voidaan kuvata kokonaisvaltaisesti. Luokituksen pääperiaate on kuvata toimintarajoitteet vamman tai sairauden ja ympäristötekijöiden välisenä suhteena. Erona vammaissopimukseen on kuitenkin se, että kun vammaissopimuksessa ihmisoikeuksien tulee vaikuttaa kaikkeen toimintaan, ICF-luokituksessa ihmisoikeudet ovat yksi osallistumisen kuvauskohde. Käytännössä tämä ero tulee näkyviin ratkaistaessa asiakkaan tilanteessa olevia haasteita. Vammaispalveluiden ratkaisujen tulee aina olla sellaisia, että palveluja saavan ihmisoikeudet toteutuvat ja hänellä on mahdollisuus osallistua yhteiskuntaan täysivaltaisena kansalaisena (työ, opiskelu jne.) ICF-luokituksessa tämä seikka jää kuvailun asteelle. (Räty 2017, 249 – 250.)

Vammaisuutta määriteltäessä mukana on useita tulkinnanvaraisia osia, jotka liittyvät vammaisuuden laadulliseen määrittelyyn. Ensinnäkin edellytetään, että vammasta tai sairaudesta johtuvat rajoitukset ovat pitkäkestoisia. Käytännössä pitkäkestoisuudella tarkoitetaan vähintään vuoden kestäviä rajoitteita, jotka ovat pysyviä ja niillä on pitkäaikaisvaikutuksia. Pitkäkestoisuuden johdosta henkilölle tulee useita ”esteellisiä tilanteita”, joissa hän ei pysty osallistumaan normaalisti katsottavaan elämään. Pitkäkestoisuus voi olla myös sen laatuista, että rajoitukset voivat esiintyä aika ajoin. (Räty 2017, 253.) Toinen tulkinnanvarainen seikka on se, että vamma tai sairaus aiheuttaa erityisiä vaikeuksia. Yleensä vammautuminen tai pitkäaikaissairaus aiheuttaa vaikeuksia suoriutua tavanomaisesta elämästä, jolloin esimerkiksi arkiaskareet vievät normaalia enemmän aikaa, mutta ne hoituvat itsenäisesti. Silloin, kun itsenäinen selviytyminen aiheuttaa kohtuuttoman suuria vaikeuksia tai avun tarve on runsasta, puhutaan erityisistä vaikeuksista. Tätä arviointia tulee tehdä suhteuttaen tilanne henkilön olosuhteisiin ja elinympäristöön. Lisäksi on otettava huomioon, mitä palvelua tai tukitoimea tähän tilanteeseen on haettu. (Räty 2017, 252 – 253.)

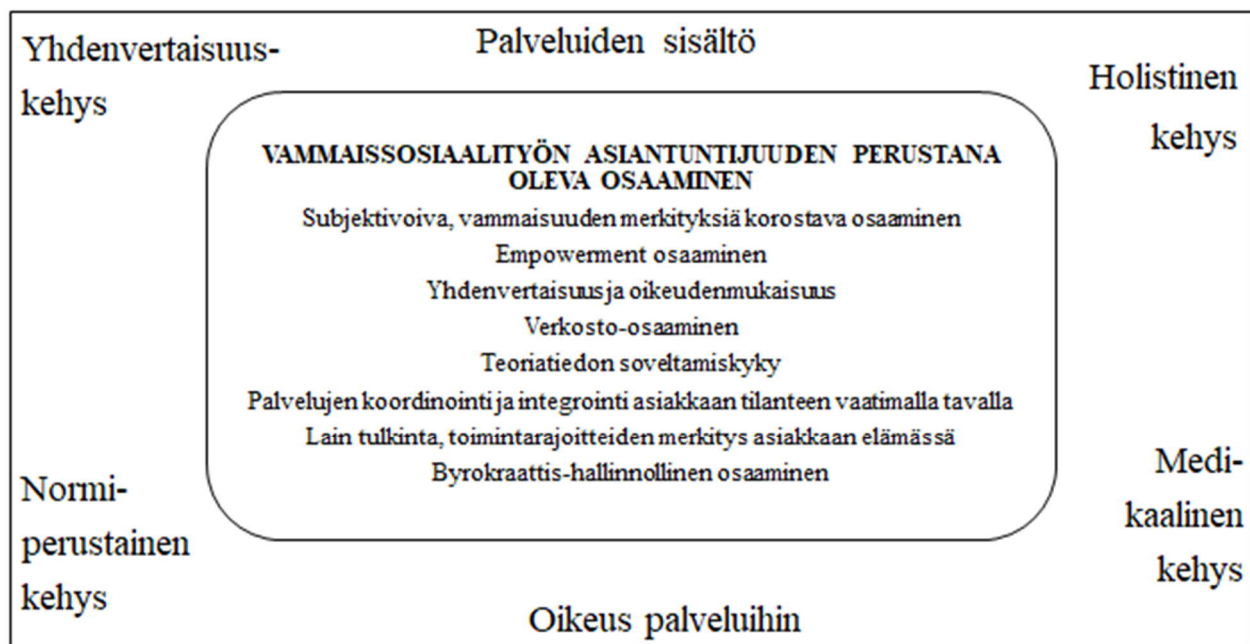
Vammaispalvelulain mukainen määrittely edellyttää myös sitä, että palveluja ja tukitoimia harkittaessa otetaan huomioon myös se, mitkä ovat tavanomaisia elämäntoimintoja ja mikä on välttämätön tarve (Räty 2017, 252). Tilanteita verrataan siis aina normaaliin tilanteeseen eli siihen, mitä ikätasoisesti tehdään: työikäiset käyvät työssä, lapset ja nuoret koulussa. Tämän johdosta vammaisuuden määrittely on yksilöä koskeva asia, ja sen tulisi vaihdella ikätasoisesti. Iän perusteella henkilöltä ei voida evätä vammaispalvelua lukuun ottamatta henkilökohtaisen avun palvelua ikäihmisiltä tietyissä tilanteissa. Palveluja ei myöskään myönnetä sellaisiin tilanteisiin, jotka eivät ole tavanomaisia elämäntilanteita. Välttämättömyys puolestaan tulee kuvata vamman tai sairauden aiheuttaman tarpeen kautta. Tässä kohtaa ei siis kiinnitetä huomiota siihen, onko toiminta välttämätöntä vaan sitä, mitä

esteitä kyseessä oleva vamma aiheuttaa juuri tässä tilanteessa ja mitä palvelutarpeita vamma aiheuttaa. Huomioon on otettava luonnollisesti olosuhteet ja elinympäristö sekä se, että myönnettävä palvelu mahdollistaa itsenäisen elämän ja turvaa itsemääräämisoikeuden tavanomaisissa elämän toiminnoissa. (Räty 2017, 255.) Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi vaikeavammaisen kuljetuspalvelun kohdalla sitä, että henkilön tulee pystyä itse määrittelemään se, kuinka, miten ja milloin hän tätä palvelua käyttää.

2.2 Vammaissosiaalityön asiantuntijuus

Vammaissosiaalityön asiantuntijuus koostuu samoista elementeistä kuin muunkin sosiaalityön asiantuntijuus. Asiantuntijuuteen kuuluvat tiedot, taidot ja etiikka (Sipilä 2011). Vammaissosiaalityön erityispiirteet muodostuvat siitä, kuinka sosiaalityön toimijuus määritellään, miten vammaisuus tulkitaan ja millaiset ovat vammaispalvelun asiakkuuden kehukset (Romakkaniemi & Martin & Lappalainen 2019, 176). Vammaissosiaalityöhön kytkeytyy olennaisesti vammaispolitiikka sen keskeisine periaatteineen: oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin (Tarvainen & Väisänen 2016, 62). Vammaispolitiikka määrittelee käytännön toimintaa ja sen kautta tulevat näkyviin yhdenvertaisuus, osallisuus sekä vammaisten oikeudet tarvittaviin palveluihin. (Romakkaniemi ym. 2019, 174 - 175.)

Tällä hetkellä vammaissosiaalityön painotus on kuitenkin lainsäädännöllisessä toimeenpanossa. Käytännössä työ keskittyy suurelta osin päätöksentekoon. Siitä huolimatta vammaissosiaalityötä voidaan lähestyä erilaisten tulkinnallisten kehysten ja niihin liittyvän harkintavallan avulla (kuva 1). Romakkaniemi, Martin ja Lappalainen ovat esittäneet, että vammaissosiaalityö rakentuu neljästä erilaisesta kehyksestä, jotka käytännössä sekoittuvat arkityössä yhdeksi suureksi vammaissosiaalityön kokonaisuudeksi. Painopiste näiden kehysten välillä kuitenkin vaihtelee eri kulttuureissa ja aikoina.

Kuva 1. Vammaissosiaalityön tulkinnalliset kehykset. (mukaillen Romakkaniemi, Martin & Lappalainen 2018)

Romakkaniemen ym. (2019, 192) mukaan vammaispalveluiden kivijalka muotoutuu medikaalisesta ja normiperustaisesta kehyksestä. Medikaalisen kehyksen avulla kuvataan vamman tai sairauden mukanaan tuomia toimintarajoitteita. Medikaalinen kehys tulkitsee vammaisuutta terveydenhuollon ja kuntoutuksen asiantuntijalausuntojen perusteella. Määrävässä asemassa ovat diagnoosi, toimintarajoitteet ja toimintakyky. (Romakkaniemi, Martin & Lappalainen, 2018.) Tämä medikaalinen kehys on aina mukana vammaispalvelutarvetta arvioitaessa. Sosiaalityön asiantuntijuuteen kuuluu arvioida, täyttävätkö nämä toimintarajoitteet lain tarkoittamat vaikeavammaisuuden kriteerit. Oikeus palveluihin syntyy, mikäli kriteerit täyttyvät (normiperustaisuus). (Romakkaniemi ym. 2019, 192.) Palveluja myönnettäessä tai hakemusta hylättäessä on aina otettava kantaa siihen, onko hakija vaikeavammainen. Tässä kohdassa medikaalinen tulkintakehys kietoutuu yhteen normiohjauskehyksen kanssa. Vastuut jaetaan eri hallinnonalojen ja organisaatioiden kesken. Tällöin tarkastellaan lakien soveltamisjärjestystä ja sovitetaan yhteen etuja ja/tai palveluita. (Romakkaniemi ym. 2018.) Sosiaalityön tehtävänä on arvioida, mitä lakia asiakkaan tilanteessa on sovellettava.

Sosiaalityössä tulee pyrkiä siihen, että asiakkaat ovat yhdenvertaisia niin keskenään kuin myös suhteessa muihin, vammattomiin henkilöihin. (Romakkaniemi ym. 2019, 187.) Tähän yhdenvertaiseen kansalaisuuteen pyritään tuottamalla asiakkaalle sellainen palvelukokonaisuus, että saavutetaan täysi osallisuus. Tällöin vammaissosiaalityössä painottuvat yhdenvertaisuuskehys sekä holistinen kehys.

Ne määrittelevät palveluiden sisältöä ja sitä, kuinka palvelu tuotetaan. Diagnoosi ei enää ole määräävässä asemassa, vaikkakin asiakkuuteen päästäkseen on taustalla oltava vamma tai vammaisuutta aiheuttava sairaus. Painopiste on osallisuuden tukemisessa, jota kautta siirrytään vähitellen siihen, että asiakkaan tilannetta arvioidaan kokonaisuutena. Asiakkaalle järjestetään tarpeenmukaiset palvelut verkoston avulla. Sosiaalityön rooli painottuu koordinointiin, jolloin palvelut integroidaan asiakkaan tilanteen mukaisesti. (Romakkaniemi ym. 2019.)

Käytännön arjessa nämä tulkinnalliset kehykset eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan niitä hyödynnetään tilanteen mukaisesti. Sosiaalityössä tämä ilmenee siten että työntekijällä on mahdollisuus käyttää harkintavaltaansa asiakkaan yksilöllisessä tilanteessa. Hänellä tulee olla kyky soveltaa teoreettista tietoa ja lisäksi neuvottelujen tuloksena hankittu harkintavalta, ammatillinen asema yhteiskunnallisessa työnjaossa sekä laatua ohjaava ideologia. (Romakkaniemi ym. 2019.)

2.3 Vammaissosiaalityön palveluprosessi

Vammaissosiaalityön palveluprosessi on samanlainen kuin muiden sosiaalihuollon asiakkaiden palveluprosessi. Se käynnistyy asian tultua vireille toimivaltaisessa viranomaisessa. Vireillepanossa on kolme erilaista vaihtoehtoa: ilmoitus sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, yhteydenotto sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä tai hakemus, joka voidaan tehdä kirjallisena tai joissakin tapauksissa suullisena. Yhteydenoton jälkeen asian selvittäminen tulee aloittaa seitsemän päivän kuluessa. Asia tulee käsitellä kolmen kuukauden kuluessa yhteydenotosta. Sosiaalihuoltolaissa eritellään kiireellinen palvelutarpeen arviointi kokonaisvaltaisesta palvelutarpeen arvioinnista (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 108 – 111). Kiireellinen palvelutarpeen arviointi ei kuitenkaan poista sitä, että henkilöllä ei olisi oikeutta kokonaisvaltaiseen palvelutarpeen arviointiin.

Sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi on keskeinen palvelutehtävä sosiaalihuollossa. Tästä seuraa, että arvioinnin tekemisestä ”vastaa virkasuhteinen sosiaalihuollon ammattihenkilö, jolla on tarkoituksenmukainen koulutus” (Sosiaalihuoltolaki 2014, 36 §; 41§). Laissa ei ole tarkempaa määritelmää sille, mikä on tarkoituksenmukainen koulutus, jonka vuoksi kunnat ja kuntayhtymät voivat käyttää harkintavaltaa tarkoituksenmukaista koulutusta arvioitaessa (THL 2020). Poikkeuksen muodostavat erityistä tukea tarvitsevat henkilöt, joiden palvelutarpeen arvioinnista vastaa sosiaalityöntekijä (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 110).

Vastuussa olevan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että asiantuntemusta on riittävästi käytettävissä, joten hänen tulee kutsua arvioinnin tekemiseen tarvittavat tahot. Näiden tahojen on pyydettyessä osallistuttava tähän arviointiin. Asia kirjataan palvelutarpeen arvioinnissa tehtävään dokumenttiin. Tavoitteena sosiaalihuoltolain mukaisella palvelutarpeen arvioinnilla on se, että sosiaalihuollon palveluita voitaisiin siirtää kohti varhaista tukea, jolloin välttyttäisiin raskailta erityispalveluilta. Palvelutarpeen arviointi tehdään siinä laajuudessa, jota henkilön elämäntilanne edellyttää. Arviointi voidaan jättää tekemättä vain silloin, kun se on ilmeisen tarpeetonta. Tällainen tilanne on silloin, jos arviointi on jo tehty, eikä tilanteessa ole tapahtunut olennaisia muutoksia tai silloin, jos kyse on tilapäisestä, yksittäisen palvelun tarpeesta. Asiakkaalla on halutessaan oikeus palvelutarpeen arviointiin, vaikka viranomainen pitäisi sitä ilmeisen tarpeettomana. Mikäli palvelutarpeen arviointia ei tällaisessa tilanteessa tehdä, tulee siitä antaa muutoksenhakukelpoinen päätös. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 110 - 111.)

Vammaisilla henkilöillä on oikeus saada tarvitsemansa palvelut ensisijaisesti sosiaalihuoltolain perusteella. Sosiaalihuoltolain tavoitteena on ”edistää sosiaalihuollon yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta, siirtää sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen tukeen, vahvistaa asiakaslähtöisyyttä ja kokonaisvaltaisuutta asiakkaan tarpeisiin vastaamisessa sekä turvata tuen saantia ihmisten omissa arkiympäristöissä.” (Räty 2017, 20 – 21.) Käytännön vammaissosiaalityössä vastaan tulee kuitenkin tilanteita, joissa sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole asiakkaalle sopivia tai riittäviä. Tällöin palvelutarve selvitetään ensisijaisesti vammaispalvelulain mukaisesti. Vammaispalvelulain perusteella asiakkaalle tulee laatia palvelusuunnitelma, jota tulee myöhemmin tarkistaa, mikäli asiakkaan tilanteessa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin, jos tilanne niin vaatii (Vammaispalvelulaki 1987).

Vammaispalvelussa sovelletaan sosiaalihuoltolain lisäksi erityislakeja, joita on kaksi: vammaispalvelulaki (1987) sekä erityishuoltolaki (1977). Tämän lisäksi sovelletaan muitakin lakeja alkaen perustuslaista (11.6.1999/731) aina sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin (22.9.2000/812). Lainsäädännöllinen kenttä on siten varsin laaja, joten se ohjaa vammaissosiaalityötä vahvasti kohti byrokraattista ja oikeudellista työtä.

Vammaispalvelulakia ja erityishuoltolakia on pyritty uudistamaan, jotta ne vastaisivat yleissopimusta, mutta työ on osoittautunut varsin haastavaksi. Tarkoituksena on ollut, että molemmat lait voitaisiin yhdistää yhdeksi uudeksi laiksi, mutta tämä yhdistämispyrkimys on kaatunut viimeksi Sote-uudistuksen kaatumiseen maaliskuussa 2019 (STM 2020). Sen vuoksi nykyisiin lakeihin on tehty

muutoksia ja täydennyksiä, joista viimeisin on tehty vuonna 2016. Tuolloin erityishuoltolakiin on lisätty säädökset itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä erityishuollossa (Erityishuoltolaki 1977, 42§).

Nykyisessä vammaispalvelulaissa (Vammaispalvelulaki 1987) palvelut ja tukitoimet jaetaan kahteen ryhmään: subjektiiviset ja määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet. Subjektiiviset palvelut ja tukitoimet ovat erityisen järjestämisvastuun mukaisia palveluita ja tukitoimia, jotka tulee myöntää kaikille vaikeavammaisuuden kriteerit täyttävälle henkilölle, eikä niiden myöntämättä jättämistä voi perustella sillä, että rahaa ei ole käytettävissä. Määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet ovat puolestaan sellaisia, joita myönnetään lain tarkoittamille henkilöille kunnan tai kuntayhtymän sosiaalihuollon toteuttamissuunnitelman puitteissa. Määrärahoja on varattava kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti. Etukäteen tulisi siis tehdä arvio siitä, kuinka paljon näitä määrärahasidonnaisia palveluita tai tukitoimia kunnassa tullaan tarvitsemaan. Määrärahat voidaan kohdentaa sovitun periaatteen mukaisesti vaikeimmassa asemassa oleville vaikeavammaisille henkilöille. Taulukossa 1 olen ryhmitellyt palvelut ja tukitoimet subjektiivisiin ja määrärahasidonnaisiin palveluihin.

Subjektiiviset palvelut ja tukitoimet	Määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet
kohtuulliset kuljetuspalvelut saattajapalveluineen	sopeutusvalmennus
päivätoiminta	ylimääräiset vaatekustannukset (normaalin ja erityisvaatteen välisten kustannusten erotus)
henkilökohtainen apu	erityisravintokustannukset (ei saatavilla tavallisesta kaupasta, pelkkä lääkärin suositus ei riitä)
palveluasuminen	tuki auton hankintaan
asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet (kohtuulliset kustannukset)	
päivittäisissä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet (puolet kustannuksista) vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehdyt vamman kannalta välttämättömät muutostyöt kokonaan	

Taulukko 1. Vammaispalvelujen palvelut ja tukitoimet. (Vammaispalvelulaki 1987, Vammaispalvelujen käsikirja 2018)

Vammaispalvelulain mukaan myönnettäviä palveluita ja tukitoimia on siis yhteensä kymmenen (10). Palveluiden sisältö määritellään asiakaskohtaisesti, samoin kuin se, kuinka paljon ja missä kutakin palvelua asiakkaalla on mahdollista saada. Nämä kaikki palvelut edellyttävät yksilökohtaista harkin-

taa, joka kuuluu vammaissosiaalityön harkintavaltaan ja asiantuntijuuteen. Vammaispalveluita tarkasteltaessa on siis otettava huomioon, että huolimatta vammaisuuden yleisestä määritelmästä vaikeavammaisuus määritellään palvelu- ja tukitoimikohtaisesti. Vaikeavammaisuus arvioidaan siis suhteessa haettavaan palveluun. Huomioon otetaan asiakaskohtaisesti ja palvelu kerrallaan se, mikä palvelu tai tukitoimi on asiakkaalle välttämätön. (Räty 2017, 256.) Tämä tarkoittaa siis sitä, että vaikka asiakas saisi määrärahasidonnaisena tukitoimena tukea auton hankintaan ja tähän autoon tehtäisiin vielä muutostöitä, ei hän välttämättä ole vaikeavammaisen tarkasteltaessa oikeutta henkilökohtaisen avun palveluun. Jokaisen asiakkaan kohdalla arvioidaan siis jokainen haettu palvelu tilannekohtaisesti.

3 RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ OSANA YHTEISKUNTAA

Suomalaisen sosiaalityön perusta on länsimaisessa kulttuurissa ja tarkemmin Pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakenteissa. Suomessa työ perustuu vahvasti yksilökohtaiseen työhön, jossa pyrimme auttamaan asiakkaitamme yksilökohtaisilla päätöksillä pyrkien sopeuttamaan asiakkaitamme vallitsevaan kulttuuriin (Juhila 2006.) Rakenteellinen sosiaalityö on jäänyt altavastaajan rooliin. Sosiaalityöntekijät ovat hiljaa, eivätkä juuri kommentoi julkisuudessa esillä olevia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Sirkka (2015, 130) pohtiikin syitä tälle hiljaisuuden kulttuurille. Hän esittää artikkelissaan kolme syytä hiljaisuuden kulttuuriin: rakenteet itsessään eivät mahdollista sosiaalityöntekijöiden kommentteja julkisuudessa, sosiaalityön kritiikki kohdistuu pääasiassa itse työhön, ei niinkään vallitseviin oloihin ja asenteet sosiaalityötä kohtaan eivät rohkaise yhteiskunnalliseen osallistumiseen (Sirkka 2015, 130). Sosiaalityön tutkimuksen päivillä vuonna 2020 pääpuhujana olleen professori Jörgen Lundälvin puheen jälkeen käydyssä yhteisessä keskustelussa todettiin ääneen, että sosiaalityöntekijät ovat yksinään rohkeita, mutta kollektiivisesti hiljaa (Lundälv 2020).

Lehto-Lundén ja Salovaara (2016, 176 - 177) toteavat, että sosiaalityöntekijöitä kritisoidaan siitä, että emme tuo riittävästi esiin asiakkaiden ongelmia tai tilanteita, jotka ovat yhteiskunnallisesti kestävämpiä. Emme myöskään puolusta sosiaalista. (Lehto-Lundén & Salovaara 2016, 176 - 177.) Sipilä puolestaan toteaa, että tämän hiljaisuuden taustalla on ennemminkin kohtuuttoman suuri työmäärä, ei niinkään rohkeuden puute (Sipilä 2011, 147). Esimerkkinä suurista asiakasmääristä on mainittu Tampereen vammaissosiaalityö, jossa yhdellä työntekijällä on voinut olla 550 asiakasta (Talentia 2019). Perimmältään syy rakenteellisen sosiaalityön vähäisyydelle ei kuitenkaan ole pelkästään suuressa asiakasmäärässä.

Sosiaalityö on uuden edessä. Sen haasteena on paikantaa itsensä uudelleen muuttuneessa toimintaympäristössä ja ottaa paikkansa yhteiskunnallisena vaikuttajana. Nämä tehtävät edellyttävät, että sosiaalityö kehittää omaa tiedontuotantoaan, hyödyntää kentältä saatavaa tietoa ja näkemyksiä ottaen mukaan tiedontuotantoon niin sosiaalityöntekijät kuin asiakkaatkin. (Heinonen 2015, 38.) Käytännössä sosiaalihuoltolaki edellyttää tällaista toimintamallia, sillä lain 7§:ssä määritellään rakenteellisen sosiaalityön tehtävät:

1) sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista;

2) tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kunnan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi;

3) sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi kunnan muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen.” (Sosiaalihuoltolaki 2014, 7§.)

Käytännössä tämä velvoite tiedon tuottamisesta, tavoitteellisista toimista ja asiantuntijuuden tuominen osaksi muiden toimialojen suunnittelua on jäänyt asiakastyössä varsin vähälle huomiolle hektisen asiakastyön vallatessa pääosan arjen työssä.

Samoin kuin sosiaalityössä muutenkin, perustuvat rakenteellisen sosiaalityön arvot yleisiin eettisiin periaatteisiin. Rakenteellisessa sosiaalityössä painotus on vahvempi ja radikaalimpi. Esiin nostetaan niitä yhteiskunnallisia arvoja ja asenteita, jotka ovat sosiaalityön periaatteiden vastaisia. Vaikuttava sosiaalityö pyrkii nostamaan esiin ilmiöitä ja etsimään ratkaisuja näihin ilmiöihin. (Pohjola & Laitinen & Seppänen 2015b, 287.)

3.1 Rakenteiden määrittelyä

Voidaksemme tehdä rakenteellista sosiaalityötä tulee meidän aluksi määrittellä se, mitä rakenteilla ylipäätään tarkoitetaan. Rakenteiden määrittely luo perustan sille, mitä rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan. Yleisimmin rakenteet mielletään konkreettisiksi fyysisiksi rakennelmiksi (tilat ja paikat) tai työtä ohjaaviksi tietojärjestelmiksi, jotka muokkaavat työmme tekemistä tiettyihin raameihin (esim. rakenteinen kirjaaminen). Rakenteet ovat kuitenkin paljon muutakin: arvomme ja asenteemme sekä rutiinimme, joiden mukaan elämme arkeamme. Käytännössä rakenteet ilmenevät eri tasoilla ja

toisiinsa kietoutuvina toiminnallisina, institutionaalisina tai ideologisina sekä näiden rajapinnoille rakentuvina mekanismeina. (Pohjola ym. 2015b, 284.) Tämän vuoksi käytännön työssä tulee määrittellä se, mitä kulloinkin rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan ja miten asiakkaiden elämismaailmassa kertyvää tietoa luokitellaan.

Rakenteet voidaan jakaa esimerkiksi primaareihin, syrjiviin rakenteisiin ja sekundaarisiin, yleensä neutraaleina pidettyihin rakenteisiin. (Pohjola 2015, 24.) Vammaissosiaalityön kannalta syrjiviä rakenteita voisivat olla muun muassa toimintakykyyn liittyvä syrjintä, esimerkiksi heikot työllistymismahdollisuudet. Joissakin tilanteissa vammaissosiaalityön asiakkaalle voidaan myöntää eläke jo ennen ammatillisen koulutuksen aloittamista, jotta turvataan taloudelliset mahdollisuudet. Tämä voi kuitenkin estää myöhemmin esimerkiksi oppisopimuskoulutuksen ja sitä kautta työelämään pääsyn. Suomessa osatyökykyisten työllistymismahdollisuudet ovat vielä varsin heikot (Osatyökykyisten työllistymisen edistämisen toimintaohjelmaa valmisteleva työryhmä 2013).

Neutraaleina pidettyjä rakenteita on toisinaan haastavampi huomata. Ne ovat yhteiskunnassamme sinänsä osallistumismahdollisuuksia lisääviä rakenteita, mutta voivat siitä huolimatta olla luonteeltaan syrjiviä. Tällaisia ovat esimerkiksi erilliset vammaiskatsomot, jotka toisaalta mahdollistavat esimerkiksi pyörätuolia käyttävän henkilön esteettömän osallistumisen konsertteihin tai muihin yleisötilaisuuksiin. Toisaalta tämä sinänsä osallistumismahdollisuuksia lisäävä rakenne voi joissakin tilanteissa tarkoittaa sitä, että ystäväjoukosta yksi henkilö ja hänen avustajansa seuraavat konserttia, liikuntaesitystä tai muuta vastaavaa tapahtumaa omasta katsomosta ja loput ystäväjoukosta ovat toisessa katsomossa.

Tämä primaareihin ja sekundaarisiin rakenteisiin perustuva jaottelu kattaa kaikenlaiset yhteiskunnalliset ilmiöt ja haastaa työntekijät kysymään, kenen puolella oikeastaan olemme. Jokainen kannanotomme tai kantaa ottamattomuutemme viestii mielipiteitämme. Haastamme tai hyväksymme yhteiskunnallisia toimintatapoja. (Pohjola 2015, 24.) Tämä jaottelu kuvaa hyvin rakenteita ylipäätään ja sitä voidaan käyttää pohjana jaoteltaessa yhteiskunnallisia ilmiöitä käytännössä, mutta rakenteellisen sosiaalityön kannalta tämä ei välttämättä vielä riitä.

Tarkempi rakenteiden tarkastelu tuo näkyville sen, että rakenteet ovat monikerroksisia ja monimuotoisia, eri tasoilla ilmeneviä sosiaalisia ja kulttuurisia ilmiöitä. Rakenteet kietoutuvat toisiinsa muo-

dostaen näkyviä ja näkymättömiä prosesseja, jotka puolestaan luovat taas uusia rakenteita. Jo sosiaalityö itsessään muodostaa tällaisen rakenteet yksilöllisen ja yhteiskunnallisen maailman välille. (Pohjola ym. 2015b, 284.)

Weinberg (2008, Pohjolan 2015, 27 mukaan) määrittelee rakenteet sosiaalisista säännönmukaisuuksista ja objektiivisista malleista muodostuviksi kokonaisuuksiksi. Rakenteet ovat ihmisen ulkopuolella, institutionaalisina järjestelminä. Tällaiset instituutiot voivat tuottaa kohtuuttomia tilanteita ja syrjintää, joihin sosiaalityöllä on velvollisuus puuttua. Rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä on paljastaa näitä rakenteissa olevia epäoikeudenmukaisuuksia ja esittää ratkaisuehdotuksia näiden tilanteiden poistamiseksi. Rakenteita ei voi luetella tyhjentävästi ja hyvätkin järjestelmät voivat tuottaa huonoja ratkaisuja. Tärkeintä rakenteellisessa sosiaalityössä on ymmärtää, että muutos voi tapahtua eri tasoilla. Muutoksen tavoitteena tulee aina olla pyrkimys oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen. (Pohjola 2015, 27.)

Tässä työssä määrittelen rakenteet sellaisiksi monikerroksisiksi ja -muotoisiksi yhteiskunnallisiksi ilmiöiksi, jotka vaikuttavat ihmisten elämisaailmaan joko primaaristi tai sekundaarisesti. Rakenteet ovat sosiaalisia ja kulttuurisia ilmiöitä, jotka mahdollistavat tai uhkaavat yksittäisen ihmisen tasavertaisuutta tai yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. Nämä ilmiöt tuodaan näkyville rakenteellisen sosiaalityön avulla. Rakenteellisen sosiaalityön tavoite on muutos, joka saa voimansa kritiikistä toimimattomia rakenteita kohtaan. Tavoitteena on muuttaa yhteiskunnan syrjiviä ja marginalisoivia rakenteita kohti tasavertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta.

3.2 Rakenteellisen sosiaalityön asiantuntijuus

Rakenteellinen sosiaalityö hakee vielä muotoaan, ja sen vuoksi sen asiantuntijuuden määrittäminen on vaikeaa (Sirkka 2015, 132). Pohjola ym. (2015b) toteavat kuitenkin, että rakenteellisen sosiaalityön toiminnan perusta syntyy siitä, mitä ymmärrämme rakenteilla, mitkä ovat toiminnan lähtökohdat ja toimintaperiaatteet. Nämä seikat muodostavat yhdessä rakenteellisen sosiaalityön asiantuntijuuden. Tavoitteena on oikeudenmukaisuutta ja ihmisten osallisuutta edistävä muutos. Yhteiskunnallisiin mekanismeihin suhtaudutaan kriittisesti, ja tämä kriittisyys käynnistää muutoksen. Koska sosiaalityö on osa yhteiskunnallisia mekanismeja, kohdistuu kritiikki myös omaan työhön. (Pohjola 2015, 17, 27; Pohjola ym. 2015b, 282.)

Hämäläinen (2015, 83) määrittelee rakenteellisen sosiaalityön hyvinvoinnin rakenteiden kehittämiseksi. Tämä tapahtuu tiedontuotannon avulla. Tietoa tuotetaan hyvinvointistrategioita, hallinnollisia prosesseja ja poliittista toimintaa varten. Rakenteellisen sosiaalityön avulla kehitetään niin sosiaalihuoltoa yhteiskunnallisena toimintajärjestelmänä kuin hyvinvoinnin rakenteisiin vaikuttamista laajemminkin, kestävää kehitystä, aktiivista kansalaisuutta sekä yhteiskunnan eheyttä. (Hämäläinen 2015, 83.) Eettisesti kestävä, vaikuttava sosiaalityö ei voi tämän vuoksi kutistua pelkäksi asiakaskoh- taiseksi hallinnollis-byrokraattiseksi työksi (Lindh & Hautala & Romakkaniemi 2018).

Muutoksista ja sosiaalityön painotuksista huolimatta peruslähtökohdat sosiaalityössä säilyvät. Sosi- aalityön ydintehtävä on edelleen muutos asiakkaan tilanteessa. Tämän ydintehtävän esitti aikanaan jo Mary Richmond. (Pohjola 2018a, 290; ks. myös Harrikari & Rauhala 2019, 14 – 18). Rakenteellisen sosiaalityön orientaatiossa muutos kohdistuu ihmisen ja hänen ympäristönsä väliseen toimimatto- maan suhteeseen. Muutosta tavoitellaan tuomalla esiin niitä olemassa olevia käytäntöjä, jotka aiheut- tavat hyvinvoinnin vajeita ja tuottavat syrjiviä rakenteita. Muutosta tuottavana voimana on kriittinen suhde yhteiskuntaan. (Pohjola ym. 2015a, 11; Pohjola 2015, 33).

Tällä hetkellä elämme vahvaa yhteiskunnallista murrosta (vrt. esim. sote-uudistus), joka haastaa so- siaalityön asiantuntijuutta uudistumaan muutoksen mukana. Tämä muutos edellyttää, että sosiaalityö ottaa yhteiskunnallisen paikkansa sosiaalisen asiantuntijana, mikäli se haluaa säilyttää autonomisen professioasemansa. (Pohjola 2018a.) Muutoksen aikaansaamisen ehtona on kriittisyys, jonka avulla on mahdollista jäsentää vallitsevia toimintatapoja ja -käytäntöjä uudella tavalla, katsoa asioita toisin. Kriittisyyden ja oikeudenmukaisuuden periaatteiden avulla voidaan työhön rakentaa vastuullisuutta ja mahdollisuutta valita oma puoli. Vaikka sosiaalityössä painottuisikin yksilötyö, ulottuvat työssä tehdyn vaikutukset myös laajemmalle yhteiskuntaan, josta syntyy sosiaalityön poliittisuus. Poliitti- suus tarkoittaa tässä tilanteessa yhteisten asioiden hoitamista. (Niemelä 2016; Pohjola ym. 2015b, 287 – 288; Kivipelto 2018, 22.)

3.3 Rakenteellisen sosiaalityön toiminnan käyttöpääoma

Rakenteellisen sosiaalityön käyttöpääoma syntyy tietoperustasta, ajallisuudesta ja vallasta (Pohjola ym. 2015, 282). Sosiaalityön tietoa saadaan tutkijoiden lisäksi asiakkailta, sosiaalityöntekijöiltä ja hallinnon toimijoilta. Käytännön tietopääomaa ovat ”tieto yhteiskunnallisista muutostekijöistä, pai- kallisista sosiaalisista ilmiöistä sekä ymmärrys palvelujärjestelmän kehittämistarpeista”. Kaikkien

osapuolien tietoa tulisi hyödyntää pyrittäessä hyvinvointivajeiden poistamiseen. (Pohjola ym. 2015b, 288 – 291.)

Aika jäsentyy eri tavalla ja eri kerroksiin yhteiskunnan eri tasoilla. Nämä kaikki aikakäsitykset ovat läsnä sosiaalityössä yhtäaikaan. Käytännön sosiaalityössä vaaditaan nopeita ratkaisuja yksittäisen asiakkaan palvelutarvetta arvioitaessa ja hallintopäätöstä tehtäessä, mutta toisaalta kyseisen päätöksen toimeenpanossa aika jäsentyy eri tavalla (esim. vammaissosiaalityössä asunnonmuutostyöstä tehtävä päätös voi valmistua viikossa, mutta toteutus voi viedä aikaa kolme kuukautta, silti molemmat toimet on tehty ns. kohtuullisessa ajassa). Tarkasteltaessa yhteiskunnan prosesseja käsitys aikasykleistä on erilainen. Tämän voi nähdä esimerkiksi siitä, kuinka vammaissosiaalityössä käsitykset vammaisuuden luonteesta ovat muuttuneet aikojen kuluessa. Sosiaalityössä vaaditaan sen vuoksi ymmärrystä erilaisista aikakäsityksistä, näiden välisistä yhteyksistä, ajan kiihtymisestä sekä hidastumisesta. (Pohjola ym. 2015b, 288 – 291.)

Kolmas toiminnan käyttöpääomaan kuuluva elementti on kysymys vallasta. Valtakysymys on olennainen osa rakenteellista sosiaalityötä. Valta nähdään usein negatiivisena asiana, mutta rakenteellisessa sosiaalityössä valta pyritään näkemään toiminnan käyttövoimana. Tämä näkemys edellyttää, että vallan mekanismit tunnistetaan ja nämä mekanismit valjastetaan vaikuttamisen mahdollisuuksiksi. Tavoitteena on heikompiensaisten tilanteiden edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Yksittäisen asiakkaan tilanteessa pyritään voimaantumiseen ja valtaantumiseen (=empowerment), mutta sosiaalityössä on pyrkimys myös laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, josta asiakasryhmien kohdalla voidaan puhua valtaistumisena (Hokkanen 2014). Rakenteellisen sosiaalityön tietotyötä käytetään vallan välineenä. Valta jaetaan muiden toimijoiden ja asiakkaiden kanssa siten, että dialogisuudessa ja vuorovaikutuksessa syntyvä tieto siirretään osaksi yhteistä tietovarantoa. (Pohjola 2015b, 291 – 292.)

Sosiaalityötä ei voi tehdä ympäristöstä irrallisena. Sen vuoksi työn jäsentämisessä on otettava huomioon paikka-, tila- ja aikasidokset, jotka vaikuttavat työn tekemisen ehtoihin. Toiminnalliset lähtökohdat sisältävät myös kulttuurisidokset, jotka ovat entistä heterogeenisempiä. Hyvinvoinnin tukeminen edellyttää kulttuurista kompetenssia, eli rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on ”kietoa kulttuurista tietoa ja sensitiivisyyttä osaksi sosiaalityön prosesseja”. (Pohjola ym. 2015b, 285 – 286.)

4 RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ VAMMAISSOSIAALITYÖN TYÖ-ORIENTAATIONA

Sosiaalityö on kokonaisvaltaista muutostyötä, jossa ovat läsnä aika, paikka ja kulttuuri. Rakenteista vapaata sosiaalityötä ei ole olemassa. Rakenteet ovat läsnä joka tapauksessa, joko tietoisesti tai tiedostamatta. Sosiaalityö ei sen vuoksi voi keskittyä pelkästään yksilökohtaiseen työhön, vaan tavoitteena tulee olla myös yhteiskunnassa vallitsevien epäoikeudenmukaisuuksien ja niiden ratkaisuesitysten esiin nostaminen. (Pohjola 2011, 207 - 208.)

Rakenteellinen sosiaalityö ei yksinään voi poistaa yhteiskunnassa vallitsevia epäoikeudenmukaisuuksia ja sosiaalisia ongelmia. Tarvitaan yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Jotta yhteistyö voi onnistua, tulee sosiaalityön pystyä näyttämään muille toimijoille sosiaalityön todellisuus. (Pohjola 2011, 215; 222.) Vaikuttavan sosiaalityön tekeminen edellyttää työntekijöiden mahdollisuutta työskennellä tutkimusperustaisesti ja osallistua toimintojen kehittämiseen (Hämäläinen 2015, 83). Vain yhteistyöllä, johon jokainen tuo oman asiantuntijuutensa, voidaan vaikuttaa sosiaalisen hyvinvoinnin lisääntymiseen ja samalla pyrkiä poistamaan sosiaalisia ongelmia. (Pohjola 2011, 215; 222.)

Peruseriaatteena rakenteellisessa sosiaalityössä ovat muutos ja kritiikki. Muutoksen kohteena on asiakkaan ja hänen ympäristönsä välinen toimimaton suhde. Kritiikki puolestaan kohdistuu yhteiskunnan rakenteisiin, jotka tuottavat sosiaalisia ongelmia. On huomattava, että koska sosiaalityö on itsekin yhteiskunnallinen rakenne, voi kritiikki kohdistua myös sosiaalityön rakenteisiin. (Pohjola 2011; Pohjola 2015, 17; Pohjola ym. 2015a, 11.)

Pohjola (2011) on luokitellut rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueet neljään eri luokkaan: tietotyö, strategiatyö, inklusiotyö ja oikeudenmukaisuustyö (Närhi 2016; Pohjola 2011; Pohjola ym. 2015b, 283 – 293). Tässä luvussa kuvaan rakenteellista vammaissosiaalityötä näiden tehtäväalueiden avulla.

4.1 Tietotyö vammaissosiaalityössä

Sosiaalityö on tietotyötä. Sipilän (2011, 29) mukaan sosiaalityön yhteiskunnallinen tieto muodostuu eri tasoilla, jotka voidaan luokitella esimerkiksi makrososiaali-, mesososiaali- ja mikrososiaalitieteenä. Sipilä pitää käytännön sosiaalityötä mikrososiaalitieteenä. Mikrososiaalitieteessä on Sipilän

(2011, 29) mukaan sosiaalihuollollinen näkökulma, jonka tavoitteena on sosiaalisen edistäminen. (Sipilä 2011, 29.) Sosiaalityön käytännössä sovelletaan olemassa olevaa tietoa asiakastilanteissa. Näissä asiakastilanteissa syntyy myös uutta tietoa, jota voidaan puolestaan hyödyntää päätöksenteossa ja palveluiden kehittämisessä. (Pohjola & Kääriäinen & Kuusisto-Niemi 2010, 10.)

Rakenteellisen sosiaalityön tietotyö voidaan jakaa useampiin eri osa-alueisiin sen mukaan, tehdäänkö tietotyötä tutkimuksellisesta, hallinnollisesta vai käytännön näkökulmasta (Hämäläinen 2015). Tässä lopputyössä näkökulma on käytännön työssä. Sosiaalityö on tiedeperustainen käytännön ammatti, joka perustuu itsenäiseen tiedontuotantoon ja jolla on myös yhteiskunnallinen tehtävä (Hämäläinen 2015). Tämä tiedontuotannon velvoite on kirjattu myös sosiaalihuoltolakiin, jonka 7 §:ssä todetaan, että rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu

”sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista...” (Sosiaalihuoltolaki 2014).

Rakenteellisen tietotyön tavoitteena on yhteiskunnallisten epäkohtien paikantaminen (Heinonen 2015, 40). Rakenteellisen sosiaalityön lähtökohtana on, että tietoa tuotetaan käytännöstä lähtien, ihmisten kokemuksia painottaen (Närhi 2018).

Sosiaalityön tieto koostuu useammasta eri tiedon lajista, jotka kietoutuvat arjessa yhteen (Trevithick 2008, 1214). Käytännössä tarvitaan sellaista tietoa, jonka avulla saadaan asiat tapahtumaan (Kempainen & Ojaniemi 2012, 45). Käytännön sosiaalityön tutkimuksellisenä tehtävänä on muodostaa tietoa siitä, mitä ongelmat ovat asiakastasolla. Vain tällaista tietoa tuottamalla voidaan poistaa elämissä maailmassa olevia sosiaalisia ongelmia ja lisätä asiakkaiden hyvinvointia. Asiakkaiden hyvinvointia lisäävä sosiaalityö on myös vaikuttavaa sosiaalityötä. (Lindh & Pohjola & Juvonen & Romakkaniemi 2018; Paasio 2018.) Vaikuttava sosiaalityö sisältää tämän lisäksi oman tehtäväkentän jäsentämisen ja sen myötä alan kehittymisen (Hämäläinen 2015).

Sosiaalityö perustuu vuorovaikutukseen ja toisen henkilön kohtaamiseen. Parhaimmillaan tässä kohtaamisessa syntyy uutta tietoa osapuolten välisessä dialogissa. Toisinaan tämä kohtaamisessa syntyvä tieto voi olla vaikea tehdä näkyväksi. Profiilla on kuitenkin eettinen velvollisuus tuoda tämä hiljainen tieto näkyviin (Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005, 452). Nonaka ja Takeuchi (1995) kehittivät 1990-luvulla mallin tiedonmuodostusprosessista. Tässä mallissa he hyödynsivät hiljaisen tiedon

käsitettä, jolla he tarkoittavat työntekijän ja työyhteisön julkilausumatonta tietovarantoa. Tässä mallissa hiljainen tieto muotoutuu sosialisointin ja yhteisen käsitteellistämisen myötä organisaation yhteiseksi tietovarannoksi, jota voidaan hyödyntää toimintaa kehittäessä. Prosessi on jatkuva. Organisaatio oppii prosessissa, jossa tämä julkilausumatonta tieto saadaan organisaation yhteiseksi tiedoksi. Tämä organisatorinen tieto on tehokkuuden ja kehityksen edellytys. (Nonaka & Takeuchi 1995, 84 – 89.)

Rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotannon tavoitteena on Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan mukaan ”kehittää sosiaalihuollon sisältöä, kohdentaa toimenpiteitä sekä parantaa sosiaalihuollon ja kunnan muun hyvinvointia edistävän toiminnan vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta.” (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 35). Tämän soveltamisohjeen mukaan sosiaalityöltä edellytetään siis myös tuloksellisuutta, jonka nähdään olevan eri asia kuin vaikuttavuus. Urponen (2014, 57) on esittänyt, että sosiaalityön määritelmät ovat keskittyneet kapea-alaiseen ja ideologiseen sosiaalityön määrittelyyn unohtaen sosiaalityön taloudellisen luonteen. Sosiaalityön tulisi Urposen (2014, 57) mukaan kyetä esittämään vaihtoehtoja taloudellisille ratkaisuille. Muuten vaarana on se, että sosiaalityö ajautuu kriisiin. Tämä kriisi on jo nyt osittain nähtävissä lasten- ja vanhustenhoidossa, joista ensimmäinen on pedagogisoitumassa ja toinen medikalisoitumassa (ks. esim. Niemelä 2010, 61). Sosiaalityön tulisi vastata tähän luomalla työvälineitä vaikuttavuuden osoittamiseksi ja rakentamalla näyttöä tuloksellisuudesta. Jos näin ei tehdä, Urponen näkee uhkakuvana sen, että budjetit tulevat supistumaan, ja tämä puolestaan heikentää mahdollisuuksia kehittää työtä vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan hyvinvointivajeisiin. Toisen ongelman muodostaa puolestaan se, että sosiaalityön viimesijaisuudesta johtuen muualla ratkaisemattomat ongelmat tulevat sosiaalityön kustannettaviksi. (Urponen 2014, 57 – 61.) Tällaisia ratkaisemattomia ongelmia ovat esimerkiksi jo aikaisemmin mainitsemani työllistymiseen liittyvät rakenteelliset ongelmat tai paikat, joita ei ole rakennettu tai joita ei voida rakentaa esteettömiksi. Laaja sosiaalityön tiedontuotanto on siten hyvinvoinnin ylläpitämisen edellytys. Tämän vuoksi käytännön sosiaalityöntekijät eivät voi vetäytyä vastuustaan tuottaen tietoa.

Vammaissosiaalityön asiakaskohtaamisissa syntyy paljon erilaista tietoa asiakkaiden elämistä maailmasta. Vammaiset voivat kohdata kaikki samat sosiaaliset ongelmat kuin vammattomatkin. Tämän lisäksi vammaisuus tuo tilanteisiin omat erityispiirteensä, jotka on otettava huomioon ratkaisuja pohdittaessa. Tämä tieto olisi saatava mukaan strategioiden suunnitteluun, sillä ilman tätä erityistä tietoa ei voida rakentaa esteetöntä ja saavutettavaa yhteiskuntaa, jossa kaikki voivat toimia tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä. Käytännön sosiaalityö ei voi sen vuoksi vedota hiljaisuuden kulttuuriin tai

suureen työmäärään ja jättää tietotyötä tekemättä. Yliopistokoulutuksen ansiosta jokaisella sosiaalityöntekijällä on taidot tietotyötä varten.

4.2 Strategiatyö vammaissosiaalityössä

Perusta strategiatyölle rakennetaan tavoitteellisella tietotyöllä. Tämä käytännöstä koottu tieto välitetään strategiatyön aineistoksi. Strategiatyössä päätetään se, mihin epäkohtaan puututaan ja miten epäkohta ratkaistaan. Rakenteellisen sosiaalityön strategiatyön sisältöinä ja tavoitteina voidaan pitää esimerkiksi verkostoitumista, sosiaalisten vaikutusten ennakoimista ja arviointia (sosiaalinen yhteiskuntapolitiikka) tai lainsäädäntöön vaikuttamista (Matthies & Närhi 2015, 91; Heinonen 2015, 40).

Strategiatyö on perinteisesti keskittynyt hallinnollisille asiantuntijoille. Tämän vuoksi strategiat näytettyvät helposti ylhäältä annettuina, arjesta irrallaan olevina ohjeina. Käytännön sosiaalityöntekijät ovat osallistuneet strategiatyöhön melko vähän. Vaikka sosiaalityöntekijät ovat osallistuneet melko vähän strategiatyöhön, kuuluu strategiatyö kaikille sosiaalipoliittisille tasoille (Hämäläinen 2015, 75). Tähän velvoittaa myös sosiaalihuoltolaki, jonka 7§:ssä todetaan, että sosiaalihuollon asiantuntemusta on hyödynnettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Tehtävinä ovat

”tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kunnan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi” (Sosiaalihuoltolaki 2014)

Osallistuminen hyvinvoinnin strategiseen kehittämiseen tiedontuotannon avulla kuuluu siten osaksi sosiaalityöntekijöiden työtä. Miksi näin ei sitten vielä ole?

Syitä on useita. Sosiaalityöntekijöiden työnä pidetään asiakastyötä, jossa työn fokus kohdistuu ihmisten arkisiin asioihin. Rakenteellinen taso ja asiakastyö on nähty toisistaan irrallisina. (Juhila 2018, 245; Pohjola 2015, 23.) Länsimainen yksilökeskeinen kulttuuri on muokannut johtamiskulttuuria siten, että tehokkuutta mitataan suoritteiden mukaan, jonka seurauksena yksilötyöhön keskittyneessä työssä tehokkuutta ovat suuret asiakasmäärät. Tämä puolestaan on johtanut siihen, että suurten asiakasmäärien vuoksi aikaa muunkaltaiselle sosiaalityölle ei ole enää jäänyt. (Juhila 2008; Hämäläinen 2015, 75; Sirkka 2015; 115; Sipilä 2011.) Kolmantena syynä voi olla se, että sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön välinen työnjako on vielä kesken. Tämä aiheuttaa päällekkäisyyksiä arjen työssä, jolloin voi käydä niin, että kaikille työtehtäville ei jää riittävästi aikaa. (Sipilä 2011, 129.) Neljäntenä syynä

esiin voi nostaa sen, että rakenteellinen sosiaalityö ja siihen liittyvä strategiatyö edellyttävät, että sosiaalityöntekijät siirtyisivät toimimaan sellaisille areenoille, joissa he eivät ole aikaisemmin työskennelleet ja joissa heidän asiantuntijuuttaan ei haluta tai osata tunnistaa (Juhila 2018, 245). Strategiatyö nähdään siis hallinnollisena työnä. Siihen liittyy myös poliittinen näkökulma, joka puolestaan tuntuu käytännön sosiaalityöntekijöistä vieraalta. Poliitikasta vapaata sosiaalityötä ei kuitenkaan ole. (Pohjola 2015.)

Sosiaalityö on tavoitteidensa johdosta poliittista työtä. Ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen sekä yksilön valtaantumisen ja yhteisöjen valtaistumisen kokemukset ovat poliittisia tavoitteita, sillä ne toteutuvat vain vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Pohjola 2015, 19). Poliitikka tarkoittaa tässä yhteydessä sellaista yhteisöllistä toimintaa, joka tähtää ihmisten hyvinvointiin esimerkiksi rakentamalla palvelujärjestelmiä, kehittämällä infrastruktuuria sekä vaikuttamalla ihmisten työ- ja elinoloihin. Rakenteet vaikuttavat ihmisten elämään ja ihmisten elämä rakenteisiin, jonka vuoksi rakenteista vapaata sosiaalityötä ei ole olemassa. (Vornanen, Hämäläinen & Törönen 2016, 202 – 203.) Reisch ja Jani (2012, 1134 - 1135) puolestaan katsovat, että sosiaalityöhön liittyvä valta ja sen käyttö ovat omalta osaltaan myös poliittista. Valta muovaa oikeuksia, asiakkaiden tarpeiden arviointia, resurssien ja mahdollisuuksien jakautumista sekä vaikuttaa siihen, millaiset taustaoletukset muovaavat sosiaalityön käytäntöjä (Reisch & Jani 2012, 1134). Voidaan siis ajatella, että hyvinvoinnin edistäminen on poliittista toimintaa. Yhteiskunta muuttuu ajan kuluessa, joten hyvinvoinnin edistämiseksi tulee uudistaa yhteiskunnan rakenteita, lainsäädäntöä sekä instituutioiden toimintaa. Sosiaalityön rooli voitaisiin nähdä instituutiona, joka ottaa kantaa asiantuntijuudellaan näihin muutoksiin. Uhkakuvana on, että ilman tätä asiantuntijuuden ottamista sosiaalityö ajautuu professioksi, joka toteuttaa muualla määritellyt tavoitteet sille annetuilla niukoilla resursseilla. (Vornanen ym. 2016, 204.)

Vammaissosiaalityössä asetelma on mielenkiintoinen, sillä julkisuudessa viranomaistoiminta ja vammaisten asema nähdään usein vastakkaisena (Heiskanen 2020). Sosiaalityössä vallitseekin jännitteitä, jotka ovat ainakin osittain seurausta vallitsevasta yksilökeskeisestä kulttuurista. Juhila (2008, 49 – 101) kuvaa tätä kulttuuria liittämisen- ja kontrollisuhteen avulla. Tämän suhteen seurauksena työntekijän ja asiakkaan välille voi syntyä vastakkainasettelua. Vastakkainasettelun taustalla voi olla Sennetin määrittelemä (Juhila 2008, 96 mukaan) kunnioituksen puute, jonka seurauksena asiakkaat kokevat, ettei heitä kohdata kokonaisena ihmisenä vaan päätöksenteon kohteena. Yksilökeskeisyyden seurauksena sosiaalityö nähdään myös toimintana, jossa tehdään sopimuksia työntekijän ja asiakkaan välillä. Sopimuksista voi syntyä riitoja, joiden seurauksena asiakkaat kokevat, että he eivät ole saaneet heille

kuuluvia etuuksia tai palveluita tai että nämä saadut etuudet ja palvelut ovat huonolaatuisia tai riittämättömiä. Sopimuksellisuus on johtanut myös sosiaalityön oikeudellistumiseen, jolla on hyvästä tarkoituksestaan huolimatta myös haittapuolensa lisääntyneen byrokratiatyön myötä. (Juhila 2008, 96 – 98.)

Vammaissosiaalityössä sopimuksellisuus näkyy sosiaalityön prosessissa, joka alkaa asian vireilletulosta ja päättyy aikanaan palvelun järjestämiseen, kielteiseen päätökseen tai asiakkuuden päättymiseen. Asiakkaalle laaditaan palvelutarpeen arvio, palvelusuunnitelma sekä päätös jokaiseen yksittäiseen palveluun, jota hän on hakenut. Palvelutarpeen arvio ja palvelusuunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. Mikäli yhteistyössä ei päästä aitoon dialogiin ja yhteiseen ymmärrykseen tavoitteista, asiakas voi kokea, ettei häntä ole kohdeltu asianmukaisesti.

Selvää kuitenkin on, että sosiaalityöntekijöiden tulisi olla aktiivisempia strategioiden luomisessa ja uskaltaa ottaa paikkansa sosiaalisen asiantuntijoina strategioita luotaessa. Jo nyt tämä on mahdollista verkostoissa toimittaessa vähintäänkin asiakastyön tasolla. Sen lisäksi sosiaalityöntekijät voisivat pyrkiä asiantuntijajäseniksi esimerkiksi kuntalain mukaan asetetuissa vammaisneuvostoissa (Kuntalaki 2015). Luontevia yhteistyökumppaneita asiakastasolla ovat muun muassa asunnonmuutostöiden osalta erilaiset rakennusalan ammattilaiset. Vammaissosiaalityössä kohdataan elämän koko kirjo, joten kukaan ei voi yksin olla alan asiantuntija, vaan jokainen osapuoli tuo kokonaisuuteen oman asiantuntijuutensa. Tällöin lähestymme verkostoissa käytävää yhteisen ymmärryksen rakentamista, jossa sosiaalityön asiantuntijuudeksi kiteytyy sosiaalisen hyvinvoinnin rakenteiden kehittäminen.

4.3 Inklusiotyö vammaissosiaalityössä

Ihmisoikeuksien julistuksen mukaan kaikki ihmiset ovat vapaita ja tasavertaisia (Suomen YK-Liitto 2019). Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella yhteiskunnan jäsenellä tulee olla mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan sen täysivaltaisena jäsenenä kykyjensä ja ikätasonsa mukaisesti. Tätä tasavertaisuutta kutsutaan inklusioperiaatteeksi, ja se on alun perin lähtöisin vammaispoliittisista ohjelmista. Inklusion periaatteen mukaisesti yhteiskunta on tasa-arvoinen ja syrjimätön. (Saloviita 2011.) Inklusio sisältää siten sisäankirjoitettuna osallisuuden ja mahdollisuuden vaikuttaa ympäristöön. Närhi, Kokkonen ja Matthies (2013) määrittelevät osallisuuden yhteiskuntaan kiinnittymiseksi. Henkilö kokee olevansa jäsen, jolla on mahdollisuus osallistua, toimia ja vaikuttaa niin omassa asiassa,

yhteisössään kuin yhteiskunnassakin. Osallisuuteen kuuluu myös mahdollisuus valita, haluaako kuulua johonkin yhteisöön sekä se, että yhteisö hyväksyy henkilön jäsenekseen. (Närhi ym. 2013, 115.) Inklusiotyön voidaan ajatella näkyvän siis kahdella tasolla: yksilötyössä ja yhteiskunnallisessa työssä.

Inklusiotyön tavoitteena on osallistumismahdollisuuksien lisääminen ja vaikuttamisedellytysten luominen (Heinonen 2015, 40 – 41). Nämä tavoitteet haastavat sosiaalityöntekijän pohtimaan omia toimintatapojaan. Kuinka työtä tulisi tehdä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi? Yhtenä ratkaisuna on esitetty empowermentia, joka voidaan yksittäisen asiakkaan kohdalla suomentaa voimaantumiseksi ja asiakasryhmän kohdalla valtaistumiseksi (Hokkanen 2014). Mullaly (2007, 298 – 299) puolestaan määrittelee empowermentin prosessiksi, jossa alisteisessa asemassa olevat ryhmän jäsenet saavuttavat aiempaa suuremman hallinnan elämässään. Ryhmän jäsenten ja koko ryhmän vaikutusvalta lisääntyy, jolloin ryhmän jäsenet saavat valtaa ja osallisuuden kokemuksia. (Mullaly 2007.)

Inklusiotyöhön kuuluu osallisuuden lisäksi vaikuttamisedellytysten luominen. Mullaly (2007, 252 – 253) määrittelee sosiaaliset ongelmat rakenteellisiksi ongelmiksi, jotka syrjäyttävät ihmiset osallisuudesta. Sen vuoksi sosiaalityön tehtävänä on tuoda asiakkaiden ääni ja heidän esittämänsä ratkaisuehdotukset julkisuuteen. Kyse on toisin sanoen myös sosiaalisesta asianajosta (ks. esim. Hokkanen 2014).

Yhteiskunnassa puhutaan yhä enenevässä määrin osallistumisen mahdollisuuksista ja palvelujen käyttäjille pyritään järjestämään mahdollisuuksia kertoa kokemuksistaan. Pelkkä palautteen antamisen mahdollisuus ei vielä yksinään lisää asiakkaan osallisuutta. (Laitinen & Niskala 2013, 12.) Jotta ihminen voi kiinnittyä yhteisöön, tulee hänellä olla mahdollisuus toimia sosiaalisella tasolla (Niemelä 2009, 219 – 220). Vammaissosiaalityön tehtävänä onkin varmistaa, että myönnetyt palvelut turvaavat näitä osallistumisen mahdollisuuksia. Sen lisäksi vammaissosiaalityön tulisi tuottaa tietoa esimerkiksi hyvinvointikertomuksia varten niistä osallistumisen vajeista, joita asiakkaat kohtaavat.

Sosiaalityön päämäärä on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen (Paasio 2018, 254). Inklusiotyön näkökulmasta tarkasteltuna tämä tarkoittaa yksittäisen asiakkaan kohdalla sitä, että asiakas määrittelee itse tai työntekijän tuella sen, minkälaisista elementeistä hänen hyvä elämänsä koostuu, minkälaisia tavoitteita hänellä on ja miten näihin tavoitteisiin voidaan päästä. Sosiaalityö sisältää siis valtaa, joka voi eettisesti kestävässä sosiaalityössä perustua vain asiakkaan antamaan lupaan (Rostila & Vinnurva

2012, 218). Tällainen työ edellyttää kokonaisvaltaista elämäntilanteen kartoittamista sekä tavoitteiden määrittelyä (Rostila 2011, 35). Tästä seuraa se, että asiakasta ei voi myöskään nähdä ympäristöstään erillisenä. Sosiaalityössä onkin läsnä kaksoissidos. Toisaalta sosiaalityö pyrkii poistamaan sosiaalisia ongelmia auttamalla asiakkaita ja toisaalta sosiaalityön tulisi vaikuttaa yhteiskunnalliseen politiikkaan ja päätöksentekoon tuomalla esiin toimimattomien rakenteiden vaikutuksia asiakkaiden elämään (Pohjola ym. 2015a, 11; Ray & Seppänen 2015, 235).

Inklusioperiaatteen mukaisesti olosuhteet mukautetaan ihmisten tarpeiden mukaisiksi (Heinonen 2015, 51). Vammaissosiaalityössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaan kanssa yhdessä nostetaan esiin niitä ympäristön esteitä, jotka estävät täyden osallistumisen mahdollisuudet. Mikäli tilanne on sellainen, ettei esteiden poistaminen jostain syystä olisi mahdollista (esimerkiksi kohtuuttoman suuret kustannukset saavutettavaan hyötyyn nähden), sovelletaan vammaispolitiikan oikeusperiaatetta, jonka mukaan vammaisilla on oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin (Oikeusperiaatteista kts. esim. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006).

Käytännön työssä inklusio näkyy myös dialogisena työotteena, jolloin valta jakautuu eri osapuolten kesken. Kukin osapuoli on toiminnan subjekti, joka luo yhdessä toisten osapuolten kanssa yhteistä ymmärrystä kyseessä olevasta tilanteesta ja sen ratkaisumahdollisuuksista. Yhteisenä tavoitteena on muutos. (Heinonen 2015, 54.) Vuorovaikutukseen asettaa mielenkiintoisen haasteen se, mikä on tavoiteltava tulos. Mitkä ovat niitä tavoiteltavia ratkaisuja, jotka sosiaalityö voi hyväksyä? Pyritäänkö tilanteessa valtavirran mukaisiin arvoihin, työnantajan määrittämiin arvoihin vai voiko asiakas sittenkin valita toisin? (Heinonen 2015, 54.) Tässä keskustelussa ja pohdinnassa lähestytään neljättä rakenteellisen sosiaalityön funktiota, joka on oikeudenmukaisuustyö.

4.4 Oikeudenmukaisuustyö vammaissosiaalityössä

Rakenteellisen sosiaalityön neljäs toimintafunktio on oikeudenmukaisuustyö (Pohjola 2015). Heinosen (2015, 41) mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluva oikeudenmukaisuustyö koostuu kansalaisten oikeuksien vaalimisesta, hyvinvointipalvelujen kehittamisestä ja tasa-arvon edistämisestä. Oikeudenmukaisuus on arvo, jonka yhteiskunnallinen luonne syntyy määriteltäessä millaiset erot ja millä ehdoilla nämä erot ovat hyväksyttäviä vertailtaessa ihmisten samanlaisia tai erilaisia olosuhteita (Arajärvi & Sakslin 2007, 47). Oikeudenmukaisuus sisältää tasa-arvon, ihmisarvon kunnioittamisen

ja resurssien jaon sekä epäoikeudenmukaisen politiikan vastustamisen (Raunio 2009). Siten oikeudenmukaisuuden edistäminen on sosiaalityön ydintä (Tarvainen & Väisänen 2016, 67). Oikeudenmukaisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisena oikeudenmukaisuutena, ympäristöoikeudenmukaisuutena sekä ekologisenä oikeudenmukaisuutena. Kahdessa jälkimmäisessä on kyse luonnon ja ihmisen välisen läheisen yhteyden ja suhteen hahmottamisesta oikeudenmukaisuuskysymyksenä. (Matthies & Närhi 2015, 105 – 106.)

Oikeudenmukaisuutta ei voi määritellä suhteessa johonkin muuhun tavoitteeseen, vaan se on määriteltävissä vain omien periaatteidensa avulla. Oikeudenmukaisuus sisältää kolme peruseriaatetta: vastavuoroisuus, impartialisuus ja huolehtiminen heistä, jotka eivät itse kykene huolehtimaan itsestään (Yeung & Saari & Lagerspetz 2007, 13 – 15). Tarkastelen aluksi lyhyesti näitä kolmea peruseriaatetta, sillä ilman niiden määrittelyä ei ole mahdollista määritellä myöskään sitä, mitä sosiaalityön oikeudenmukaisuustyö sisältää ja mitkä ovat tämän työn tavoitteet.

Oikeudenmukaisuus edellyttää vastavuoroisuutta. Vastavuoroisuus jakautuu sekä vertikaaliseen että horisontaaliseen vastavuoroisuuteen. Vertikaalinen vastavuoroisuus tarkoittaa sitä, että ihmisillä on oikeus samanlaiseen kohteluun, koska he myös vaikuttavat yhteiseen hyvään kykyjensä ja mahdollisuuksiensa puitteissa. Horisontaalinen vastavuoroisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että jokainen on valmis huolehtimaan toisesta ja voi odottaa tätä huolenpitoa toiselta. (Yeung ym. 2007, 14.) Vastavuoroisuuden ansiosta syntyy aito osallisuus, tunne kuulumisesta johonkin. Osallisuus edellyttää oikeuksien lisäksi myös velvollisuuksia. Yksittäisten ihmisten oikeudet ja velvollisuudet ympäröivässä yhteiskunnassa muodostavat verkoston, joka lisää hyvinvointia. Mikäli joku näistä elementeistä puuttuu, ei myöskään synny hyvinvointia. Tällöin jokainen osapuoli pitää myös kiinni yhteisesti sovitusta periaatteista vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Törrönen 2016, 50 – 51.)

Toinen oikeudenmukaisuuden periaate on impartialisuus, jolla Yeung ym. (2007, 14) tarkoittavat mielivaltaisen suosimisen kieltoa. Tämän periaatteen mukaan toimittaessa pyritään objektiivisuuteen, jolla tarkoitetaan sitä, että ratkaisut olisivat samanlaiset toimijasta riippumatta. Oikeudenmukaisuuden periaatteen mukaisesti ratkaisun tulisi olla sellainen, johon kuka tahansa toimija voisi päätyä. (Yeung 2007, 14 – 15.) Sosiaalityön näkökulmasta tämä oikeudenmukaisuuden periaate koskee esimerkiksi byrokraattista päätöksentekoa: annetuilla tiedoilla myös toisen työntekijän tulisi tulla samaan päätökseen asiassa.

Kolmas oikeudenmukaisuuden periaate liittyy ”niistä huolehtimiseen, jotka eivät itse kykene huolehtimaan itsestään” (Yeung ym. 2007, 15). Tällä periaatteella Yeung ym. (2007) tarkoittavat sitä, että oikeudenmukaiset ratkaisut ottavat huomioon myös tulevien sukupolvien hyvinvoinnin. Vammaissosiaalityössä tämän periaatteen mukainen toiminta keskittyy pitämään heikompiensaisten asiakkaiden puolia ja huolehtimaan, että heidän etunsa toteutuvat.

Oikeudenmukaisuutta voidaan mitata yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjinnän kiellon toteutumisen avulla. Näitä perusoikeuksia tarkasteltaessa nousee näkyviin se, että oikeudet toteutuvat joko suhteessa toisiin oikeuksiin tai suhteessa toisen henkilön oikeuksiin. Oikeudenmukaisuus on siten sosiaalinen arvo. Sen sisältö vaihtelee ajassa ja paikassa, mutta kuten Arajärvi ja Sakslin (2007, 47 – 61) toteavat, yksilön oikeudet ja velvollisuudet toteutuvat yhteisöissä.

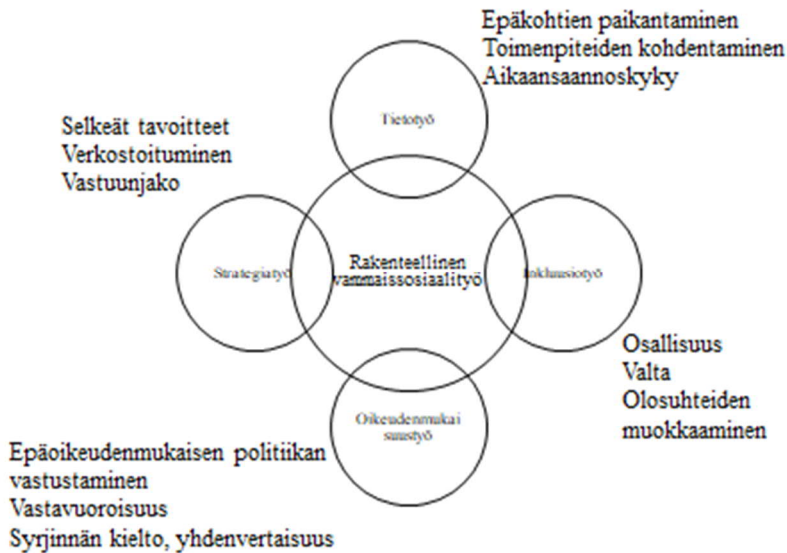
Rakenteellisen sosiaalityön perustehtävä oikeudenmukaisuustyön kannalta on kansalaisen hyvinvoinnin tasa-arvoinen edistäminen. Sen vuoksi sosiaalityön tehtävänä on osallistua epäoikeudenmukaisien suhteiden poistamiseen ja vaikuttaa omalla työotteellaan, tiedontuotannollaan sekä strategiatyöllään siihen, että näitä epäoikeudenmukaisuuksia ei pääse syntymään tai jo syntyneet tilanteet voidaan ratkaista. Tästä työstä käytetään myös nimitystä sosiaalinen asianajo. Sosiaalisen asianajo mahdollistaa myös sosiaalityön oman kompetenssin tuomisen osaksi sosiaalisesti oikeudenmukaisen tilanteen saavuttamiseksi. (Hokkanen 2014.)

Oikeudenmukaisuustyön näkökulmasta tarkasteltuna vammaissosiaalityöhön nousee vahvasti vammaispolitiikka, jonka keskeinen johtoajatus on rakentaa oikeudenmukainen yhteiskunta (Tarvainen & Väisänen 2016, 67). Käytännön sosiaalityöntekijät ovat harvoin vammaispoliittisina toimijoina, sillä työ keskittyy pääasiassa jo aiemmin mainittuun hallinnollis-byrokraattiseen työhön. Sosiaalityöntekijät nähdään ennemminkin vastakkainasettelun kautta, ei niinkään toimijoina oikeudenmukaisemman maailman luomiseksi. Vammaissosiaalityön on otettava rohkeammin kantaa yhteiskunnassa vallitseviin epäkohtiin ja tuotava oma tietonsa yhteiseen keskusteluun. Tällä tavalla voitaisiin vastakkainasettelua vähentää ja toimia yhdessä paremman maailman puolesta.

4.5 Yhteenveto

Tässä luvussa olen lähestynyt rakenteellisen sosiaalityön sisältöä Pohjolan (2015) kuvaamien rakenteellisen sosiaalityön toimintafunktioiden avulla. Pelkät toimintafunktiot eivät kuitenkaan vielä yksin

riitä käytännön työn toteuttamiseksi. Lisäksi on määriteltävä se, mitä näillä funktioilla tavoitellaan ja mitä ne pitävät sisällään. Kuvassa 2 esittelen yhden mahdollisen jäsentelyn toimintafunktioista sekä niiden tavoitteista. Tämän kuvauksen avulla on mahdollista lähteä kehittämään rakenteellisen vammaisssosiaalityön prosessia.

Kuva 2. Rakenteellinen vammaisssosiaalityö.

Vammaisssosiaalityö tietotyön tavoitteena on paikantaa niitä epäkohtia, jotka aiheuttavat epäoikeudenmukaisuuksia, vähentävät osallisuutta tai vaikuttavat muuten vammaisssosiaalityön asiakkaiden elämään hyvinvointia heikentävästi. Epäkohdan paikantamisen jälkeen suunnataan toimenpiteet näiden hyvinvointia heikentävien syiden ratkaisemiseen. Vaikuttavuus edellyttää, että toimenpiteiden aikaansaannoskykyä (kyky tuottaa hyvinvointia) arvioidaan. Mikäli toimenpiteet eivät tuota toivottua ratkaisua, on niitä korjattava.

Vammaisssosiaalityössä nämä epäkohdat liittyvät usein osallistumisen esteisiin. Selkeimmin nämä esteet näkyvät luonnollisesti fyysisinä esteinä, tiloina joihin ei ole pääsyä ilman toisen henkilön apua. Pahimmillaan tiloja ei voi käyttää avustettunakaan. Nämä konkreettiset esteet ovat myös helpoimmin poistettavissa.

Vaikeampaa on vaikuttaa osallistumisen asenteellisiin esteisiin. Tällöin kyse voi olla yksinkertaisesti tiedon puutteesta. Tietoa lisäämällä voidaan poistaa joitakin esteitä. Haastavammaksi tilanne muuttuu, jos kyse on niin vahvasta erilaisuuden pelosta, ettei tietoa kyetä ottamaan vastaan. Tällöinkään sosiaalityöntekijä ei voi jäädä sivustakatsojaksi, vaan tehtävä on löytää keinoja erilaisuuden pelon voittamiseksi. Työ on hidasta, mutta ei mahdotonta. Historiasta löytyy tällainen esimerkki koulumaailmasta. Suomessa on ollut oppivelvollisuus vuodesta 1921 alkaen, mutta kaikkein vaikeimmin kehitysvammaisten oppivelvollisuus toteutui vasta vuodesta 1985 alkaen (Hyttiäinen 2012, 3; Kallio 2012).

Käytännön työssä tarvitaan tietoa, jolla voidaan lisätä asiakkaan hyvinvointia. Käytännön tietokaan ei voi perustua pelkästään yksittäisten tapahtumien varaan tehtyihin ratkaisuihin, vaan tietoa tulee koota ja arvioida sen kykyä lisätä hyvinvointia. Tästä seuraa, että käytännön tieto sisältää teoretietoa, työntekijän kokemuksen kautta syntyntä tietoa sekä asiakkaan kanssa dialogissa syntyntä tietoa. Arvioinnin kriteereinä voidaan käyttää tiedon luotettavuutta. Luotettava tieto on vakuuttavaa, uskottavaa ja johdonmukaista. (Toikko & Rantanen 2009, 121 – 124.) Sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä edellyttää tämän asiakastilanteissa syntyneen tiedon välittämistä muille toimijoille. Tiedon välittämisen tehtävä ei ole vakiintunut käytännön sosiaalityöntekijöiden työtehtäväksi,

Vaikuttava strategiatyö perustuu selkeille tavoitteille, jotka on luotu yhteistyöverkostossa kuunnellen kaikkia verkoston jäseniä. Käytännön sosiaalityöntekijöitä voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän näissä strategiaverkostoissa. Tällöin strategiatyöhön saataisiin tuotettua käytännönläheistä tietoa niistä esteistä, joita asiakkaat kohtaavat elämässään. Sen jälkeen tavoitteet voitaisiin asettaa elämismaailmasta käsin selkeinä, hyvinvointia lisäävinä tavoitteina. Näin työ olisi myös vaikuttavaa. Haasteen tämänkaltaiselle työskentelyotteelle asettavat suuret asiakasmäärät ja osittain myös selkeyttämistä kaipaavat työnkuvat. Sosiaalityöntekijöiden tulee itse ottaa rohkeasti paikkansa yhteiskunnallisina vaikuttajina ja tuoda oma asiantuntijuutensa muiden verkoston jäsenten käyttöön. Tätä tehtävää ei pidä jättää yksittäisten sosiaalityöntekijöiden vastuulle, vaan sosiaalityöntekijät voivat ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin myös kollektiivisesti.

Yhteisiä asioita hoitaessa nousee esiin väistämättä myös kysymys siitä, sopeutammeko ihmisiä yhteiskuntaan vai muokkaammeko yhteiskuntaa sopivaksi ihmisille. Rakenteellisen vammaissosiaalityön näkökulmasta katsottuna ratkaisu on yksinkertainen: sosiaalityö muokkaa yhteistyössä asiakkaiden kanssa yhteiskuntaa sopivaksi ihmisille. Muutos kohdistuu yhteiskunnan toimimattomiin raken-

teisiin, jotka aiheuttavat pahoinvointia tai sosiaalisia ongelmia. Olosuhteita muokataan kaikille kansalaisille sopiviksi. Tämä on tiettyyn rajaan asti myös taloudellisin vaihtoehto, ajatellaanpa esimerkiksi matalalattiabusseja, joihin pääsevät kaikki. Näitä busseja voivat käyttää lähes kaikki. Tällöin asiakaskohtaiselle vaikeavammaisten kuljetuspalvelulle on vähemmän tarvetta, ja yhteiskunnan varoja voidaan käyttää sellaisiin palveluihin, joita ei voida ratkaista yhteisöllisten palvelujen avulla.

Inklusiotyössä on kyse myös osallisuudesta ja vallasta. Sosiaalityöllä itsellään on paljon valtaa suhteessa yksittäisen vammaisen elämään. Sen vuoksi eettisesti kestävä sosiaalityö edellyttää, että asiakas on mukana hänen elämäänsä koskevissa ratkaisuissa alkaen palvelutarpeen arvioinnista ja päättyen palveluiden järjestämiseen. Toinen osa sosiaalityön valtaa liittyy puolestaan siihen, että eettisesti kestävä sosiaalityön velvollisuus on ottaa paikkansa sosiaalisen asiantuntijana verkostoissa. Asiakkaiden täysi osallisuus ei voi toteutua, jos sosiaalityö ei ole osallinen sosiaalityötä koskevassa päätöksenteossa ja sosiaaliseen liittyvissä kysymyksissä (Romakkaniemi ym. 2019).

Neljäntenä, kenties tärkeimpänä rakenteellisen sosiaalityön toimintafunktiona on oikeudenmukaisuustyö, joka on kaiken länsimaisen ammatillisen sosiaalityön ydin. Sosiaalityössä jokaisen yksittäisen tapahtuman tulee lähteä siitä periaatteesta, että epäoikeudenmukaista politiikkaa on vastustettava. Vammaissosiaalityössä on huolehdittava heistä, jotka eivät itse kykene huolehtimaan itsestään ja joiden ääni ei kuulu yhteiskunnassa. Lähtökohtaisesti kuka tahansa vammaisen voi kuulua tähän joukkoon. Sen vuoksi sosiaalityön on otettava paikkansa oikeudenmukaisuuden puolustajana.

Aito oikeudenmukaisuus edellyttää vastavuoroisuutta. Jokaisella on oikeus samanlaiseen kohteluun, mutta myös velvollisuus huolehtia toisesta. Tästä syntyy aito osallisuus, joka pitää sisällään myös velvollisuuksia. Vammaissosiaalityöhön tämä aito oikeudenmukaisuus tuo velvollisuuksien myötä mielenkiintoisen kysymyksen: Mitä tarkoittaa velvollisuus huolehtia toisesta tilanteesta, jossa ei pysty huolehtimaan edes itsestään ilman toisen henkilön apua? Osa vastuusta siirtynee tällöin sosiaalityöntekijälle, joka asiantuntija-ammattilaisena huolehtii siitä, että asiakas saa lain mukaiset, kohtuulliset ja välttämättömät palvelut, mutta siten, että niistä ei aiheudu yhteiskunnan muille jäsenille kohtuuttoman suurta taakkaa. Tällöin yhdenvertaisuus toteutuu eikä ketään myöskään syrjitä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa vuoksi.

Käytännössä rakenteellisen sosiaalityön toimintafunktiot kietoutuvat yhteen, ja jokaisessa toimintafunktiossa on piirteitä, jotka sopivat niin yksilötyöhön kuin yhteiskunnalliseenkin työhön. Rakenteellinen sosiaalityö ei vielä toimintafunktioiden ja niiden sisältöjen määrittelyn avulla jalkaudu osaksi

työyhteisöä, vaan jää helposti yksittäisten sosiaalityöntekijöiden toimintatavaksi. Rakenteellisen sosiaalityön prosessin kehittäminen edellyttää, että työyhteisössä kirkastetaan oman työn fokus, mikä on sosiaalityön idea juuri omassa työssä ja työyhteisössä. Tehokas ja yhteiskunnalliseen hyvinvointiin vaikuttava työskentely edellyttää, että työyhteisöön on luotu rakenteellisen sosiaalityön prosessi, jossa on sovittu tiedonmuodostuksen tavoista, vastuuhenkilöistä sekä raportoinnista. Tämän vuoksi jokaisella työntekijällä tulee olla ajantasainen työnkuva, jossa on määritelty myös rakenteellisen sosiaalityön tehtävät sekä käytettävissä oleva työaika näihin tehtäviin. Lisäksi tulisi olla selkeitä prosesseja, joiden avulla työssä esiin tulevista sosiaalisista ongelmista ja hyvinvoinnin vajeista voidaan raportoida hallinnolliselle tasolle päätöksenteon tueksi sekä tietysti myös oman työn kehittämiseksi. Haasteena on sosiaalityön pirstaleisuus, joka toisaalta vahvistaa sosiaalityöntekijän erityisosaamista esimerkiksi vammaisuuden erityispiirteiden osalta, mutta toisaalta heikentää yhtenäisen, sosiaalisen asiantuntijuuden tiedon kehittämistä.

Muuttuvassa maailmassa sosiaalityön sisältö ja sen paikka määrittyvät uudelleen. Sosiaalityön tiedon tulee vastata näihin muutospaineisiin. Hyvä keino tämänkaltaisen tiedon tuottamiseen ovat asiakastyössä syntyvät dokumentit, joista esimerkiksi palvelutarpeen arvio ja palvelusuunnitelma voidaan laatia yhdessä asiakkaan kanssa. Tällaisessa yhteisessä dialogissa syntyvät asiakirjat kertovat parhaiten asiakkaiden hyvinvoinnin vajeista ja siitä, millaisia ratkaisuja yhteiskunnassa tulisi tehdä, jotta se olisi mahdollisimman esteetön.

Vammaissosiaalityön dokumentit sisältävät paljon muiden hallinnonalojen tekstejä. Sosiaalityön tulee tehdä oma osuutensa dokumenteissa entistä näkyvämmäksi. Nykyisten lakien johdosta tekstit sisältävät esimerkiksi diagnooseja. On kuitenkin huomattava, että diagnoosikeskeiset asiakirjat muokkaavat asenteitamme siten, että asiakas muuttuu objektiksi. Tällöin vammaisen persoonallisuus ja minuus häviää. (Vehmas 2005, 114.) Sen vuoksi asiakirjoissa tulee kuulua sosiaalityön ääni, joka on samalla myös asiakkaan ääni. Tällöin asiakkaan ja sosiaalityön välille syntyy kumppanuus ja toimijuus säilyy. Ellei näin ole, pahimmillaan tämä voi tarkoittaa sitä, että sosiaalityön osaamiselle ei ole tarvetta vammaispalveluissa, vaan päätökset voidaan tehdä etuuskäsittelytyyppisesti. Tämä voi olla uhka myös vammaisille, koska työntekijän harkintavalta voi tällaisissa tilanteissa kaventua. (Autio & Nurmi-Koikkalainen 2015.)

Sosiaalityössä on kaksi ulottuvuutta: yksilötyö ja yhteiskunnallinen työ. Nämä ulottuvuudet kuvataan usein toisilleen vastakkaisina. Käytännössä yksilötyössäkin ovat aina läsnä sekä ympäristö, jossa

asiakas elää, että rakenteet, jotka määrittävät toiminnan puitteita. Tämä konkretisoituu etenkin vammaissosiaalityössä, jossa ympäristö otetaan huomioon palvelupäätöksiä tehtäessä. Eettisesti kestävässä, vaikuttavassa vammaissosiaalityössä ovat aina läsnä kolme vammaispolitiikan peruseriaa: oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Sosiaalityön yhteiskunnallisena tehtävänä on nostaa esiin yhdenvertaisuuden ja osallisuuden puutteita sekä esittää kehittämissuhteita näiden puutteiden korjaamiseksi. Mikäli puutteita ei voida kohtuullisesti korjata, tulee vammaisille myöntää sellaisia palveluita, jotka mahdollistavat yhdenvertaisuuden ja osallisuuden. Nämä tehtävät yhdessä muodostavat rakenteellisen vammaissosiaalityön tehtäväkentän.

LÄHTEET

Arajärvi, Pentti & Sakslin, Maija (2007) Yhdenvertaisuus oikeudenmukaisuutena. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 47 – 61.

Autio, Anu & Nurmi-Koikkalainen, Päivi (2015) Vammaispalvelun asiakassuunnitelmat asiakasosallisuuden rakentajina. *Janus* 25 (2), 232 – 238.

Erityishuoltolaki (1977) Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Saatavilla [www-muodossa URL< https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519). Luettu 17.5.2020.

Harrikari, Timo & Rauhala, Pirkko-Liisa (2019) *Towards Glocal Social Work in the Era of Compressed Modernity*. London & New York: Routledge.

Heinonen, Jari (2015) Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttajana. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Tallinna: United Press Global, 37 – 63.

Heiskanen, Saara (2020) ”Viranomaisilla on selvää vammaisvihaa”, toteaa asiantuntija. *Uutinen* 6.3.2020. Saatavilla [www-muodossa URL< https://yle.fi/uutiset/3-11228959,>](https://yle.fi/uutiset/3-11228959). Luettu 3.5.2020.

Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimitukset. *Acta Universitatis Lapponiensis* 278. Lapin yliopisto. Saatavilla [www-muodossa URL< https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61787/Hokkanen_ActaE%20145pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y>](https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61787/Hokkanen_ActaE%20145pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y). Luettu 26.4.2020.

Hyytiäinen, Merja (2012) Integroiden, segregoiden ja osallistaen. Kolmen vaikeasti kehitysvammaisen oppilaan opiskelu yleisopetuksessa ja koulupolkuopetuksesta toiselle asteelle. Saatavilla [www-muodossa URL<https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0686-1/urn_isbn_978-952-61-0686-1.pdf>](https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0686-1/urn_isbn_978-952-61-0686-1.pdf). Luettu 16.5.2020.

Hämäläinen, Juha (2015) Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Tallinna: United Press Global, 64 – 86.

IFSW (2018) Eettisiä periaatteita koskeva globaali sosiaalityön selvitys. Saatavilla [www-muodossa URL< https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>](https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/). Luettu 15.5.2020.

Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2018) *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.

Kallio, Henna-Leena (2012) *Itsenäisen Suomen oppivelvollisuuskoulu*. Saatavilla [www-muodossa URL<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/10/26/itsenaisen-suomen-oppivelvollisuuskoulu>](https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/10/26/itsenaisen-suomen-oppivelvollisuuskoulu). Luettu 16.5.2020.

Kemppainen, Tarja & Ojaniemi, Pekka (2012) Tieto ja vaikuttavuuden arviointi käytännön sosiaalityössä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 43 – 64.

Kivipelto, Minna (2018) Sosiaalityön asiantuntijuus suhteisiin paikantuvana mikropolitiikkana. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. Helsinki: UniPress, 18 - 38.

Kivistö, Mari (2019) Sosiaalityön eettinen toimijuus digitalisaatiossa – esimerkkinä vammaissosiaalityö. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 199 – 223.

Kuntalaki (2015) Saatavilla www-muodossa URL< <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410#Pidp447709408>>. Luettu 17.4.2020.

Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino (2005) Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan – puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. Saatavilla www-muodossa URL< <https://journal.fi/janus/article/view/50340>>. Luettu 2.5.2020.

Laisi, Nina & Lappalainen, Tiina & Vauramo, Mirja (2016) Selvitys vammaispalveluiden sosiaalialan ammattilaisten näkemyksistä. Saatavilla www-muodossa URL< https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2017-01/vammaispalvelun_sosiaalialan_ammattilaiset-selvitys.pdf>. Luettu 16.5.2020.

Laitinen, Merja & Niskala, Asta (2013) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 9 – 16.

Lapin yliopisto (2019) VamO-hanke. Saatavilla www-muodossa URL< <https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/VamO-hanke>>. Luettu 15.5.2020.

Lehto-Lundén Tiina & Salovaara, Petra (2016) Hyvinvoiva sosiaalityöntekijä. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 165 – 177.

Lindh, Jari & Hautala, Sanna & Romakkaniemi, Marjo (2018) Sosiaalityön asiantuntijuus heikoimmassa asemassa olevien kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. Helsinki: UniPress, 39 – 65.

Lindh, Jari & Pohjola, Anneli & Juvonen, Tarja & Romakkaniemi, Marjo (2018) Johdatus sosiaalityön asiantuntijuuden muutokseen. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. Helsinki: UniPress, 9 – 15.

Lundälv, Jörgen (2020) The Future of Nordic Welfare State and Role of Professional Social Work – Challenges and Social Sustainability. Saatavilla www-muodossa URL<https://www3.uef.fi/documents/2450708/2485372/J%C3%B6rgen_Lund%C3%A4lv.pdf/385a2316-e6dc-4902-91e3-5ff0b6a59213>. Luettu 14.5.2020.

- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (2015) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Tallinna: United Press Global, 87 – 116.
- Mullaly, Bob (2007) *The New Structural Social Work*. Oxford University Press.
- Niemelä, Pauli (2009) Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 209 – 236.
- Niemelä, Pauli (2010) Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön vastuunjako. *Janus* 18 (1), 61 – 69.
- Niemelä, Pauli (2016) Hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön eetoksena. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 97 – 108.
- Nonaka, Ikujiro & Takeuchi, Hirotaka (1995) *The Knowledge-Creating Company. How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. New York: Oxford University Press.
- Närhi, Kati (2016) Rakenteellisen sosiaalityön asiantuntijuus. Rakenteellisen sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Luentodiat Jyväskylä 22. - 23.9.2016. Julkaisematon lähde.
- Närhi, Kati (2018) Hyvinvointipolitiikka ja strategiatyö. Rakenteellisen sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Luentodiat Jyväskylä 12. - 13.4.2018. Julkaisematon lähde.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2013) Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapaalveluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 113 – 145.
- Osatyökykyisten työllistymisen edistämisen toimintaohjelmaa valmisteleva työryhmä (2013) Osatyökykyisten työllistymisen edistäminen. Toimintaohjelmaa valmistelevan työryhmän välimietintö. Saatavilla [www-muodossa URL < http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74262/URN%3aNB%3afi-fe201504223248.pdf?sequence=1&isAllowed=y >](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74262/URN%3aNB%3afi-fe201504223248.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Luettu 14.5.2020.
- Paasio, Petteri (2018) Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. Helsinki: UniPress, 249 – 277.
- Pirjatanniemi, Elina (2013) Vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet. Teoksessa Timo Koivurova & Elina Pirjatanniemi (toim.) Ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 270 – 297.
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 207 – 224.
- Pohjola, Anneli (2015) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Tallinna: United Press Global, 16 – 36.

Pohjola, Anneli (2018a) Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. Helsinki: UniPress, 280 – 292.

Pohjola, Anneli (2018b) Mitä on rakenteellinen sosiaalityö ja asiantuntijuus. Rakenteellisen sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Luentodiat Jyväskylä 12.10.2018. Julkaisematon lähde.

Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2015a) Rakenteellinen sosiaalityö aikakauden haasteena. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Tallinna: United Press Global, 9 – 13.

Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2015b) Rakenteellisen sosiaalityön jäsenytyminen. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Tallinna: United Press Global, 281 – 294.

Pohjola, Anneli & Kääriäinen, Aino & Kuusisto-Niemi, Sirpa (2010) Sosiaalityön, tiedon ja teknologian kohtaamisia. Teoksessa Anneli Pohjola, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.) Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 9 – 20.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Ray, Mo & Seppänen, Marjaana (2015) Rakenteellinen lähestymistapa vanhuussosiaalityössä – kriittisen gerontologisen sosiaalityön näkökulma. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Tallinna: United Press Global, 234 – 249.

Reisch, Michael & Jani, Jayshree J. (2012) The New Politics of Social Work Practice: Understanding Context to Promote Change. *British Journal of Social Work* 42:6, 1132 – 1150.

Romakkaniemi, Marjo & Martin, Marjatta & Lappalainen, Tiina (2018) Vammaissosiaalityö ja vammaisen ihmisen arki. Seminaariesitys. Sosiaalityön tutkimuksen päivät. Tampere 15.2.2018. Saatavilla [www-muodossa URL< https://www.innokyla.fi/web/tyotila3989514/materiaalit>](https://www.innokyla.fi/web/tyotila3989514/materiaalit). Luettu 7.9.2019.

Romakkaniemi, Marjo & Martin, Marjatta & Lappalainen, Tiina (2019). Vammaissosiaalityön asiantuntijuus harkintavallan perusteena. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 171 – 198.

Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.

Rostila, Ilmari & Vinnurva, Jukka (2012) Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysimittainen professionaalisuus. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 196 – 218.

Saloviita, Timo (2011) Inklusio eli ”osallistava kasvatus”. Saatavilla [www-muodossa URL< http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/INKLUUSIO.20.3.2012.pdf>](http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/INKLUUSIO.20.3.2012.pdf). Luettu 17.4.2020.

Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. No 28. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Sirkka, Katriina (2015) Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Tallinna: United Press Global, 118 – 135.

Sosiaalihuoltolaki (2014) Saatavilla www-muodossa URL<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>>. Luettu 20.4.2020.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2017) Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Julkaisuja 2017: 5. Helsinki: STM.

STM (2020) Saatavilla www-muodossa URL< <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>>. Luettu 29.3.2020.

Suomen YK-Liitto (2019) Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Saatavilla www-muodossa URL< <https://www.ykliitto.fi/julkaisut/ihmisoikeuksien-yleismaailmallinen-julistus>>. Luettu 26.4.2020.

Talentia (2019) Saatavilla www-muodossa URL< <https://www.talentia-lehti.fi/laatua-kuormituksen-hallinnalla/>>. Luettu 25.2.2020.

Tarvainen, Merja. & Väisänen, Raija (2016) Kansainvälinen vammaispolitiikka suomalaisen vammaissosiaalityön kehyksenä. Teoksessa Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016. Tallinna: United Press Global, 57 – 75.

THL (2020) Palvelutarpeen arviointi. Saatavilla www-muodossa URL< <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/palvelutarpeen-arviointi>>. Luettu 16.5.2020.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu (2009) Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Trevithick, Pamela (2008) Revisiting the Knowledge Base of Social Work: A Framework for Practice. *British Journal of Social Work* 38, 1212 – 1237.

Urponen, Kyösti (2014) Sosiaalityö poliittisena taloustieteenä. Teoksessa Riitta Särkelä, Aki Silta-niemi, Päivi Rouvinen-Wilenius, Heikki Parviainen & Eija Ahola (toim.) Hyvinvointitalous. Helsinki: Suomen sosiaali- ja terveys ry, 57 – 64.

Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006 (2006) Saatavilla www-muodossa URL:< <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72194>>. Luettu 26.4.2020.

Vammaispalvelujen käsikirja (2018) Saatavilla www-muodossa URL< <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut>>. Luettu 14.5.2020.

Vammaispalvelulaki (1987) Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Saatavilla www-muodossa URL< <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1987/19870380>>. Luettu 8.9.2019.

Vehmas, Simo (2005) Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Vornanen, Riitta & Hämäläinen, Juha & Törrönen, Maritta (2016) Sosiaalityön käytäntöpoliittinen tehtävä. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 201 – 219.

Yeung, Anne Birgitta & Saari, Juho & Lagerspetz, Eerik (2007) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 9 – 30.

Yleissopimus (2006) Vammaisyleissopimus. Saatavilla www-muodossa URL:<<https://vane.to/vammaisyleissopimus>>. Luettu 24.3.2020.